

אחדות

XXVIII. ÉVFOLYAM, 109. SZÁM • 2018. AUGUSZTUS • 500 Ft
5778. ELUL • אלול תשע"ח • ב"ה

egység

ירחון יהדות הונגריה

MAGYAR ZSIDÓK LAPJA • EGYSÉGES MAGYARORSZÁGI ISRAELITA HITKÖZSÉG

ÜNNEPI SZÁM 5779 ÉVI NAPTÁR MELLÉKLETTEL

„MI, BELGÁK HOVA ÁLLJUNK?”

A magyar zsidók és Orbán Viktor izraeli látogatása

TRAUMÁK KÖZÖTT
NINCS HIERARCHIA

Gulyás Virág írása Dr. Eger Edith Eva „A döntés” című könyvéről

JUDAPEST ANNO:
ÚJRAÉLED A BUDAVÁRI ZSIDÓSÁG

KEDVES OLVASÓ!

Ros hásáná Tóra szakaszaiban és háftáraiban találunk egy különleges motívumot: különleges hangsúllyal szerepelnek bennük zsidó anyák. Erre hívta fel a figyelmet a lubavicsi Rebbe, Menáchem Mendel Schneerson rabbi, 1980 szeptemberében, amikor Ros hásáná előtt nőknek tartott előadást. Mint elmondta, ezek mind emlékeztetnek bennünket a zsidó édesanyák elkötelezettségére és önfeláldozására, amivel megteremtik és támogatják a zsidó nép kapcsolatát az Örökkévalóval.

„Az otthon hangulata és atmoszférája a nőn áll. ... Az ő feladata, hogy az otthonból egy kis szentélyt teremtsen, egy olyan otthont, amiben ... az Örökkévaló szelleme lakozik.”

A Rebbe ezután felidézte Szará ősanyánkat, akit éppen Ros hásánákor áldott meg az Örökkévaló egy gyermekkel rengeteg meddő év után. Szará hatalmas áldozatot hozott egyetlen gyermeke, Jichák (Izsák) kedvéért, nagyobbát, mint Ábrahám. Szará háttérbe szorította vendégszerető természetét. Ő, aki addig minden vendéget örömmel látott, innentől elküldte otthonából azokat, akik rossz hatással lettek volna fia fejlődésére. Így sikerült Jichákot, a kor egyetlen zsidó gyermekét az idegen befolyás ellenére is olyan különleges emberré nevelni, akiből népünk második ősapája válhatott.

Ez egy olyan kihívás, amit napjainkban is sok zsidó édesanya átél, azok, akik kis, elszigetelt közösségekben nevelnek gyereket. „Egy zsidó anya megtesz mindent, ami rajta áll, hogy biztosítsa gyermekének ..., a teljes zsidó neveltetést, ahogy azt Szará, Rivká, Ráchel és Lea ősanyánk példázza.”

A Rebbe felidézte Cháná emlékét is, aki az első próféta volt, aki megjövendölte a Messiás eljövételét, és akinek történetét szintén felolvassuk Ros hásánákor. A háftárából megismerhetjük Cháná próféciját arról, hogy a megváltáskor minden zsidó felemelt fejjel fog megszabadulni a szétszórattatásból. És – ahogy Szará ősanyánkról – úgy Chánáról is Ros hásánákor emlékezett meg az Örökkévaló és ekkor áldotta meg őt a régóta vágyott gyermekkel.

Lapunk mellékleteként megtalálja az 5779. zsidó évre vonatkozó falinaptárt, valamint egy hagyományos Luáchet, melyben a következő év minden tudnivalója megtalálható a gyertyagyújtási időpontoktól az ünnepi szokásokig.

Szerkesztőségünk nevében kívánok tartalmas ünnepeket és jó bepecsételést!

Steiner Zsófia
főszerkesztő

Előfizetés:
www.fizetes.zsido.com

Újságunk korábbi lapszámait a
www.zsido.com/egység
oldalon találja meg elektronikus formában.

További információért hívja
a **06 1 268 0183**-as telefonszámot.

BORÍTÓ

Orbán Viktor miniszterelnök a Siratófalnál

Fotó: MTI

egység MAGAZIN

Kiadja a Chábád Lubavits –
Zsidó Nevelési és Oktatási Alapítvány
Achdut magazine is published
by Chabad-Lubavitch
The Jewish Heritage Center of Hungary

1052 Budapest, Károlyi krt. 20.
Telefon/fax: (+36-1) 268-0183
E-mail: egysege@zsido.com
Internet: www.zsido.com

FELELŐS KIADÓ:
Oberlander Bárucl rabbi

FŐSZERKESZTŐ: Steiner Zsófia

ROVATVEZETŐK: Dénes Anna,
Cseh Viktor, Golubovics Martina

OLVASÓSZERKESZTŐ: Molnár Zsófia

TERVEZŐ-SZERKESZTŐ: Juhász Valéria

ISSN 1217-3223 (nyomtatott)
ISSN 1588-3223 (on-line)

A kiadvány szent szövegek részleteit
és magyarázatait tartalmazza.
Kérjük, ne dobja el!

„MI, BELGÁK HOVA ÁLLJUNK?”
A magyar zsidók és Orbán izraeli látogatása
„Mindemlelt számomra nagyon fontos
szimbolikus üzenete volt annak is, hogy
Orbán Viktor látogatást tett a zsidók
legszentebb helyénél, a Siratófalnál. ...
Az, hogy a magyar miniszterelnök ezt
ilyen sajtónyilvánosság mellett tette meg,
számomra túlmutat nemcsak
a főrabbi, hanem talán
a Netanjahuval történt találkozáson is.”

24. oldal
ÉVSZÁZADOK LENYOMATAI
A BUDAI VÁRNEGYEDBEN
„A vári zsinagóga lesz Buda
ötödik zsinagógája. A negyedik
egyébként szintén az EMIH-hez
köthető, mely a 2010-ben
újrainyított óbudai zsinagóga.”

30. oldal
AZ ÚJÉVI ASZTAL SZIMBOLIKÁJA
„A bárcsét, vagyis a kalácsot
az ünnepra hagyományosan
kerekre fonják, ezzel fejezve ki
azt a reményt, hogy az év teljes,
egész, kerek lesz. ... az állandóan
önmagába visszatérő forma a
folytonosságot is jelenti.”

SMÚZ

- 21 A főszerkesztő levele
Ros hájáná, a zsidó
édesanyák ünnepe
- 41 Hírek

REBBE

- 51 Az idő próbáját kiállt ősi út

HOHMECOLÓ

- 71 Az izraeli-magyar diplomáciai
kapcsolatok rövid története
Novák Attila írása
- 101 „Mi, belgák hova álljunk?”
Izraeli-magyar kapcsolatok:
Tanulságok a magyar zsidó
közösség szempontjából
Interjú Köves Slomó rabbi
- 141 „Hazajöttünk”
Magyarok Izraelben

JIDDISKÁJT

- 151 „Pihenés” és „teljes pihenés”
Miben különböznek a
szombatok és az ünnepnapok?
Oberlander Bárucl rabbi írása

KILE

- 221 Iskolanyitogató
- 241 A középkor és a 21. század
határán
Évszázadok zsidó lenyomatai
a Budai Várnegyedben
Cseh Viktor írása
- 271 Házasságközvetítés
a 21. században
Dénes Anna írása
- 281 „Szeretnénk, ha a Carmel
igazi gasztronómiai
élmény lenne”
Interjú Preiszler Dániellel
és Klopfer Dáviddal

MISPÓHE

- 301 Az újévi asztal szimbolikája

ÉCESZGÉBER

- 321 Traumák között
nincs hierarchia
Gulyás Virág írása

MISPÓHE

- 341 Ros hájáná a szigeten – mese

A GIJUR PROGRAM ÚJABB TANFOLYAMA ÖSSZEL INDUL

A Budapesti Ortodox Rabbinate *gijur* programjában újabb két hölgygel gazdagodott a zsidó közösség. *Cirel* és *Bráchá* két és fél éves folyamat végére ért most a betérésükkel. „Rengeteget tanultunk, mégis a lelki fejlődés és megerősödés az igazi feladat szerintem.” – mondta el *Bráchá*. A résztvevők mindenben támogatják egymást és nagy a csoport megtartó ereje: „Nagyon mély kapcsolatok alakultak ki a program során. Sokat köszönhetünk egymásnak, néha a barátságokon is múlt, hogy valaki tovább tudta folytatni. *Cirel* társam is lelkesen, önkéntesen segítette végig a csoportot. Azokkal is megmaradt a jó kapcsolat, akiknek valami miatt még nem sikerült most befejezni a *gijurt*. Őket azóta is támogatjuk, segítünk nekik, ha valamilyen kérdésük van és biztatjuk őket a továbbhaladásra.” Az ősszel induló tanfolyamra a gijur@zsido.com címen lehet jelentkezni.

ÜZENET WASHINGTONBÓL EURÓPÁBA: VÉDJÉTEK MEG A ZSIDÓKAT!

A zsidók elleni támadások megfékezésére szólított fel az Egyesült Királyságot, Franciaországot és Németországot *Mike Pence* amerikai alelnök a vallásszabadságról rendezett miniszteri szintű nemzetközi konferencián Washingtonban.

Utalt arra, hogy több helyen holokauszt-túlélőket is megtámadtak, és ezekben az országokban arra figyelmeztetik a zsidókat, hogy ne hordjanak kípát. Leszögezte: „ennek az erőszaknak, gyűlöletnek és antiszemitizmusnak véget kell vetni”.

Beszédében kitért a más országokban tapasztalható vallásüldözésre is, így például megemlítette, hogy Nicaraguában, Kínában, Észak-Koreában, Oroszországban és Iránban is üldöznek hívő embereket. Elítélte az Iszlám Állam nevű terrrorszervezetet, és külön szólt az Irakban élő jazidi kisebbség lányainak és asszonyainak rabszolgasorba taszításáról.

BIBLIAI ZSIDÓ HŐSÖK A BALATONI ALEFKIDS TÁBORBAN

Június 4-12. között zajlott az *Alefkids* badacsonytoma-ji nyári tábora a MAZSÖK gyönyörű, balatonparti üdülőjében. A tábor tematikája nyolc bibliai zsidó hős köré épült, a második naptól kezdve minden napra egy-egy hős – mint Mirjám, Ráchel, Áron vagy Sámson – világába és történeteibe repítették a táborlakókat, akik aznapra azonosulhattak az ő „szuperképességével”. Az edukációs programok mellett természetesen jutott idő bőven a szabadidős programokra is, melynek kedvezett a szép nyári idő is.

A tábor végére a kezdetben félszeg gyerekek is egy igazi nagy, összetartó csapattá kovácsolódtak, akik a hazafelé tartó buszon „két hónapos tábort” szlogent kántáltak végig, ugyanis senki sem akarta, hogy véget érjen az *Alefkids* nyaralás.

MOLDOVA NAGYKÖVETTSÉGET NYIT JERUZSÁLEMBEN

Moldova az Egyesült Államok, Guatemala és Paraguay után negyedikként költözteti át diplomáciai képviseletét az

izraeli fővárosba. A beszámolók szerint a moldovai kormány azt kérte, hogy viszonzásképpen Izrael nyisson nagykövetséget a moldovai fővárosban. A zsidó állam 2015-ig konzulátust tartott fent Kisi-nyovban, de annak bezárása óta nem működik diplomáciai képviselet az országban, a moldovai ügyeket a bukaresti izraeli nagykövetség intézi. Moldovában mintegy 20 000 zsidó él napjainkban.

Izraelben nagy várakozással tekintenek az újabb, Jeruzsálembé költöztetett nagykövetségekre. Legutóbb a Cseh Köztársaság és Szlovákia tett erre ígéretet. Bár sokan remélték, Orbán Viktor izraeli látogatása során nem jelentették be a magyar nagykövetség áthelyezését.

AZ IDŐ PRÓBÁJÁT KIÁLLT ŐSI ÚT

MEG KELL-E REFORMÁLNI A ZSIDÓSÁGOT?

*Isten kegyelméből
Tisré hó, 5738., Brooklyn, N.Y.
Mrs. Setauket, N.Y.*

Áldás és üdvözlés!

Levele már korábban eljutott hozzám, ám a kötelességeim miatt rám nehezedő nyomás és az e hónapban ránk köszöntött ünnepek miatt csak késedelemmel tudok válaszolni Önnek.

Levelében kifejtette, hogy véleménye szerint a zsidóságnak változnia kellene a modern időkhez alkalmazkodva, és meggyőződése, hogy ez mind spirituálisan, mind a világi dolgok tekintetében az emberiség javát szolgálná.

Nyilvánvaló, hogy egy ilyen témát nehéz egy levélben megvitatni, és szükség sincs erre, hiszen a téma hatalmas irodalommal rendelkezik. Emiatt az alábbi bevezetőt követően néhány pontban foglalom össze meglátásaimat:

A TERMÉSZETI TÖRVÉNYEK MEGÉRTÉSE

Bár vannak, akik tévesen az ellenkezőjét állítják, mégis, az emberi tevékenység alapvetően a tapasztalat vagy tanulás által megszerzett tényeken alapszik. Az a tény, hogy a történések okai vagy hatásai nem mindig – vagy talán egyáltalán nem – érthetőek, nem igazán számít. Az orvostudomány remek példát szolgáltat erre: tesztekkel és tapasztalatokkal bizonyítják, hogy egy bizonyos kezelés hatékony, egy másik pedig káros. Annak ellenére, hogy az orvosok esetleg nem értik, hogy miért és hogyan működik a hatékonynak bizonyult kezelés, mégis azt alkalmazzák a betegek gyógyítása során, és teljes meggyőződéssel közlik a páciensekkel, hogy ez a bizonyos eljárás képes javítani az állapotukon. Természetesen a természeti törvények működésének megértése és az azokról való tudásunk elmélyítése mindig is foglalkoztatta az embereket, de nincs olyan épelméjű ember, aki csak azért nem alkalmaz egy hatékony kezelést, mert annak működési elve még nem tisztázott. Különösen így van ez egy járvány kitörése esetén, melytől Isten óvjon.

Természetesen minél gyakrabban igazolják egy eljárás hatékonyságát a megismételt tesztekkel és kutatási eredményekkel és minél régebben van az használatban, annál nagyobb meggyőződéssel és határozottsággal döntenek az alkalmazása mellett.

Az a szándék, hogy a Tórahú zsidóságot „a modern idők szelleméhez igazodva” változtassuk meg, egyáltalán nem a mai kor szüleménye, és nincs kapcsolatban a tudományos és technológiai fejlődéssel. Ez a törekvés magával a zsidósággal egyidős. Rögtön az után, hogy 3300 évvel ezelőtt a Színáj-hegyen megkaptuk a Tórát, a zsidó nép egyes elemei – a kor kihívásaira adott válaszként – változtatásokat akartak bevezetni. Hasonló próbálkozások meglehetősen gyakorisággal történtek tör-

A Rebbe hávdálát csinál Ros hásaná lezárásaként (1983)

ténelmünk során, mind a bibliai, mind a Biblia utáni időkben és a diaszpóra különböző országaiban. Abból a hamis feltételezésből indultak ki, hogy a zsidó vallás és az ellenséges közegben kisebbségként élő zsidó nép túléléséhez változtatásokra van szükség. Manapság olyan időszakban élünk, amikor ezt a feltevést próbára lehet tenni.

ÚJ UTAK, RÉGI UTAK

Mi történt azokkal, akik újfajta zsidósággal próbálkoztak, eltérve a Tóra és a parancsolatok szigorú értelmezésétől?

A zsidó történelem során feljegyzett minden olyan kísérlet, mely a zsidó vallás megváltoztatására irányult, igen rövid életűnek bizonyult, és legfeljebb két-három nemzedéken keresztül állt fent. A végeredmény mindig hasonló volt: bizonyos esetekben a változtatást elindítók ismerték be tévedésüket és tértek vissza az eredeti tanításokhoz, máskor pedig, előbb vagy utóbb, de teljesen elvesztek népünk számára.

Milyen kár, hogy ezt a vitathatatlan történelmi igazságot annyiszor figyelmen kívül hagyják az Egyesült Államokban, ahol bevezették a zsidóság kényelmes felosztását ortodox, konzervatív és reform irányzatokra. Gyakori, hogy valaki, aki a konzervatív vagy a reform közösséghez sorolja magát, Tórahú szülők gyermeke vagy unokája, és különféle módon igazolja azon kompromisszumokat, melyeket a zsidóság gyakorlásával kapcsolatban kötött.

Továbbá, ha figyelmesen vizsgáljuk a kialakult helyzetet, nem hiszem, hogy nagy számban találnánk olyan konzervatív vagy reform zsidót, aki képes meggyőződését két vagy három generációnál tovább átörökíteni. Az elkerülhetetlen végeredmény az, amit feljebb vázoltunk: egyfelől megannyi zsidó visszatér ősei hagyományához, másfelől látjuk a teljes beolvadáshoz vezető vegyesházasságok magas számát.

A Rebbe a hozzá érkezett leveleket és kéréseket olvassa a Ros hájánál előtti napon apósa sírjánál. Az elolvasott leveleket széttepi és a 6. rebbe sírjára szórja.

Azon feltevése, mely szerint a zsidóság megreformálása az emberiség javát szolgálná mind spirituálisan, mind a világi dolgok tekintetében meglehetősen irreleváns. Sohasem hallottam arról, hogy a szombat vagy a kóserság szigorú megtartása gátolna valakit abban, hogy kapcsolatot alakítson ki az emberiséggel, és azt sem értem, hogy a zsidó vallás előírásainak megváltoztatása miként szolgálná az emberiség boldogulását.

E témáról még rengeteget lehetne beszélni, ám egy levél keretei között ez nem lehetséges. Így tehát egy áhítatos jókívánsággal fordulok Önhöz, most, amikor ránk köszöntött a „megtérés tíz napja”, amelyről bölcsünk szerint a próféta a következőket írja: „Keressétek az Örökkévalót, amíg megtalálható! Hívjátok segítségül, amíg közel van!” (Jesájá 55:6.).

Adja Isten, hogy mindenki azon az úton keresse Őt, melyet világosan kijelölt ahhoz, hogy megtaláljuk, és ne tévutakon és kísérletezéssel, mely végzetes hatással lesz a saját és mások életére is.

A TÓRA AZ, AMI ÖSSZETART

Miért keressünk új utakat, feltételezve, hogy azok talán jobbak lesznek, amikor itt van az idők próbáját kiállt, ősi út, mely iránytűként vezetett minket a zsidó történelem folyamán Ábrahám, Izsák és Jákob ősatyánk óta? Nem a tudomány, nem a filozófia, nem a nyelv, nem egy darab föld és különösen nem a környezet kulturális jellegzetességeinek átvétele volt az, mely egyben tartotta népünket és biztosította túlélésünket. Hiszen az előbbi dolgok mindegyike időtől és helytől függően változott. Az egyetlen dolog, mely állandó volt, az a Tóra és a parancsolatok betartása a mindennapi élet során – a szombat, a kóserság és a 613 parancsolat további elemei.

Arra is volt példa, hogy egyes előírásokat különböző (filozófiai, tudományos, társadalmi) nézőpontok szerint próbálták igazolni, ám a parancsolatok megtartása változatlan maradt, bárhol és bármikor is éltek a zsidók. Ez az, ami egyesítette és fenntartotta népünket az idők során.

A KEMÉNYNYAKÚ NÉP

Soraiból megértettem, hogy Ön és férje is vezető pozíciót foglalnak el közösségükben és felelősek az oktatási ügyekért. Felesleges kihangsúlyoznom, hogy ezek Isten adta lehetőségek, melyek nagy felelősséggel járnak, és melyekkel nagy érdemeket lehet szerezni.

Bizonyára egyetértene azzal, hogy emberekkel és különösen gyermekekkel nem kísérletezünk, kiváltképp, amikor a következmények ennyire életbe vágóak. Továbbá lehet, hogy valaki a saját maga számára megelégszik a minimummal vagy az átlagossal, ám gyermekei számára a lehető legtöbbet szeretné nyújtani.

Ezt a levelet nyugodtan mutassa meg a férjének, hiszen megírta, hogy őt is nagyon érdekli ez a téma.

Megragadom az alkalmat, és mindkettőjük számára jó beíratást és bepecsételést kívánok, és sikereket ahhoz, hogy a Tórahú zsidóságot erősítsék. Az igazság tekintetében nem lehet kompromisszumokat kötni, sem kicsit, sem nagyot. A teljes igazsággal az igazság teljes hiánya áll szemben. Adja Isten, hogy mindketten e szellemben használják fel befolyásukat, azzal együtt, hogy ez bizonyos kényelmetlenségekkel járhat, bár ezek nem is mérhetőek ahhoz a nagyszerű élményhez, melyet az Isten által elrendelt küldetésünk beteljesítése jelent az életben, ami nemcsak a következő világban, hanem jelenlegi, földi életünkben is nagy jelentőséggel bír.

Népünket nem véletlenül nevei az Írás „kemény nyakú népnek”.

Nagyrabecsüléssel és áldással,

M. Schneerson

IZRAEL – MAGYARORSZÁG: változó idők, hullámszó kapcsolatok

AZ IZRAELI-MAGYAR DIPLOMÁCIAI KAPCSOLATOK RÖVID TÖRTÉNETE

Orbán Viktor miniszterelnök júliusi izraeli látogatása kapcsán érdemes áttekinteni az izraeli-magyar diplomáciai kapcsolatokat, amelynek története nem Izrael Állam kikiáltásával kezdődött. A Magyarországon már a két világháború között is tevékenykedő különféle beállítottságú cionista csoportok élénk kapcsolatot áptak (főbnyire) palesztinai „anyaközpontjaikkal”, részben ezekből a nexusokból születtek meg az izraeli diplomáciai kapcsolatok, illetve „teltek meg” diplomáciai élettel az egyébként már létező kommunikációs csatornák. NOVÁK ATTILA ÍRÁSA

A KAPCSOLATOK KEZDETE

1948. május 21-én a magyar Minisztertanács elvi hozzájárulását adta az Izraellel történő kapcsolatfelvételhez. Az izraeli követség 1948 novemberében kezdett el működni Magyarországon. A követ egy korábbi cionista tisztviselő, az erdélyi *Smuel Bencur* (Péterfi Endre) volt, aki már 1947 óta Magyarországon tartózkodott mint az Ichud Mapaj baloldali cionista párt Izraelből delegált kiküldötte.¹

Az izraeli követség személyi állománya jórészt a korábbi sliachokból/kiküldöttekből tevődött össze, illetve ezenfelül is erős kapcsolataik voltak a korábbi cionista pártokkal, mozgalmakkal. A korábbi mozgalmi élet következtében a magyar zsidóság számára – a kor viszonyaihoz képest – integrált módon működött a külképviselet: a magyar zsidók azt érezték, hogy a követség értük van és az ő érdekeiket is képviseli. Ez világosan megjelent abban, hogy a kommunista hatalomátvétel után rossz helyzetbe kerülő, például kitelepítésre szánt zsidók tömegesen fordultak segítségért a Gorkij-fasori követséghez. Nem a követségen múlt, hogy keveset tudtak segíteni.

CÉL AZ ALIJA

A bevándorlók megszervezése Izrael diplomáciai aktivitásának fő célja volt, hiszen a másik rezidens diplomata, *Mos(h)*e

Carmilly Weinberger, Weinberger Mózes (1908-2010), korábban rabbi Kolozsváron, aki alkonzulként és kulturális attaséként is ismeretes volt, szintén „alija tisztviselő” volt.² A nagykövet, az 1917-ben Bécsben Georg Überall néven született *Ehud Avriel* (1917–1980) 1949 februárjában adta át megbízólevelét, és szinte az első pillanattól kezdve tárgyalásokba bocsátkozott a kivándorlásról.³ Avriel Csehszlovákiában és Magyarországon képviselte Izraelt, de nem Budapesten tartózkodott állandóan, hanem Prágában.⁴

1949. október 20-án – hosszas és többfordulós tárgyalások után 3100 ember kivándorlásáról született megállapodás.⁵ Az egyezmény szerint ebből ezer fő családjegyzítés kapcsán mehet ki, kétezer fő 65 év feletti kivándorló, 40 fő a vezető cionisták és 60 fő a családtagjaikból kerülhet ki. Ezeket az utóbbi helyeket pártalapon osztották fel. A kivándorlók – elvben – 5000 forintot vihettek magukkal. 1952 augusztusáig a 3100-ból már 2800 fő Izraelben volt. Ugyanakkor sikeresek voltak a vagyontranszferrel kapcsolatos megállapodások. Az 1949 januárjában elfogadott kereskedelmi egyezmény lehetővé tette Izrael számára, hogy a megvett javakért magyar fizetőeszközben fizessen, ami azt is jelentette, hogy Izrael használni tudta a kivándorlók eladott értékeit (illetve az ebből

származó összeget), melyet később az illető megkapott.⁶ Magyarország pedig beleegyezett abba, hogy izraeli exportja értékének 27,5%-áért izraeli termékeket vásárol.

ELHIDEGÜLŐ KAPCSOLATOK

A már korábban is megfigyelhető, cionistaellenes vegzálások a szövetség 1949. márciusi feloszlása és egyes kivándorló csoportok elfogása után újabb és minden eddiginél radikálisabb korszakába lépett. Izrael Állama nem csak hogy nem lépett „forradalmi” útra, hanem az 1949. január végén megtartott választásokon a szociáldemokrata irányultságú Mapaj párt lett a kormányzó. Ráadásul a jobboldali és vallásos erők is komoly súlyt szereztek maguknak, és *David Ben Gurion* a progresszívekkel és a vallásosokkal együtt alakított kormányt. Új korszak kezdődött, Kelet-Európában bizalmatlanul szemlélték Izraelt, a titkosszolgálatok pedig megfigyelés alatt tartották az izraeli követségeket.

Folyamatos harc dúlt a magyar és az izraeli kormány között a kivándorlók számát illetően, és a magyar hatóságok minden egyes csoport kiengetését az Izraelből Magyarországra visszavándorolni akaró magyar zsidók (voltak ilyenek) minél zavartalanabb „kiengetéséhez” köthették.

A cionista mozgalom 1949 tavaszán történt feloszlása után az

izraeli diplomáciai testület arra az álláspontra helyezkedett, hogy tevékenysége nem veszélyeztetheti a helyi zsidó közösséget, így a helyi hivatalos zsidósággal való kapcsolatait is a minimálisra korlátozódtak. Attól is tartózkodtak az izraeli tisztviselők, hogy nyilvános vagy félnyilvános rendezvényeken zsidó személyiségekkel együtt vegyenek részt. Nem kezdeményeztek kapcsolatokot, ugyanakkor reagáltak, hogy ha megkeresték őket ezzel. A későbbi visszaemlékezések szerint naponta 50-60 zsidó kereste meg a követséget és általában is 2-300 ember értesült a követség munkájáról, tevékenységéről. A követség diplomatáinak otthonaiban tartott rendezvényekre (hanuka, purim stb.) meghívták az embereket, és a Függetlenség Napi (jom haacmaut) fogadásokra is sokan eljöttek.

A követség hivatalos tájékoztató füzeteket is megjelentetett, amelyeket másolatokban terjesztett: 27 ilyen szám jelent meg 1948 és 1950 között. 1950-ben egy korábbicionista vezető, dr. Gellért Endrét alkalmazta az izraeli követség – mint információs tisztviselőt – és ennek nyomán havi, majd heti rendszerességgel adták ki – ezer-ötezer példányban – ezeket a broszúrákat.

1950 júliusában Smuel Eljasiv (Samuel Friedman) váltotta Ehud Avrielt (július 13-án adta át megbízólevelét Budapesten), aki szintén Prágából irányította a követség ügyeit.⁷ Bencur „helyi” misszióvezetőként, első titkárként és konzulként maradt Budapesten, és 1951 elejétől ő vezette a budapesti követséget. Eljasiv 1951-től moszkvai nagykövet lett, majd őt váltotta 1952-ben Avner Gershon (Hirsch), az új nagykövet.⁸ A Németországban, 1919-ben született diplomata nagyon aktív volt, de 1953-ban már Londonban folytatta tovább diplomáciai pályáját, nem maradt sokáig Magyarországon.

„A ZSIDÓK NEM ANNYIRA BOLDOGOK MAGYARORSZÁGON”

Az izraeli követség meglehetősen bátran interveniált (igazából egye-

dül) a kitelepítettek érdekében 1951-ben, főleg azok érdekében, akik rákerültek az 1949-es megállapodás kivándorlási listájára.⁹ Ez tulajdonképpen legitim akció volt a potenciális állampolgárok érdekében. George Garai szerint egy második szintet jelentett az, hogy a védelemért folyamodó budapesti zsidókra hivatkozva az izraeli követ az alija potenciális tömegét tudta „felmutatni”, amikor a magyar hatóságokkal tárgyalt. A kitelepítések első hulláma után az izraeli követség – állítólag – naponta több száz belépési engedélyt adott ki, és Bencur hetente kétszer tájékoztatta a magyar Külügyminisztériumot, azzal a céllal, hogy a magyar hatóságok belássák, a zsidók nem annyira boldogok Magyarországon. Ezt a megállapítást egy 1951. július 16-i jelentés is alátámasztja, amely leírja azt, hogy a követség olyan igazolványok kiosztását kezdte meg, mely azt igazolja, hogy a követségen jelentkezőt a kivándorlásra előjegyezték. Kérdőíveket töltettek ki az emberekkel, hogy kéri a kivándorlásukat. Egy állambiztonsági ügynök július 2-án jelentette, hogy Péterfi Endre (Smuel Bencur) követ dr. Kalmár György budapesti ügyvéddel közölte: „...A követségnél naponta megforduló több száz főnyi tömeggel a követségnek az a célja, hogy ezzel demonstráljon a kormány felé bizonyítva azt, hogy a magyarországi zsidók a Magyarországról való kivándorlás mellett foglalnak állást...”¹⁰

FORRADALOM, SZUEZI VÁLSÁG ÉS A KÖVETKEZMÉNYEK

1953 és 1956 között Katriel Katz volt a budapesti izraeli nagykövet, őt váltotta Meir Tuval – 1959-ig. Tuval figurája olyan szempontból érdekes volt, hogy kényes világtörténelmi helyzetben vezette az izraeli nagykövetséget. Izrael élénk figyelemmel kísérte a magyar forradalmat, főleg abból a szempontból, hogy érik-e támadások a magyar zsidóságot, illetve hogy milyen kivándorlási lehetőségek nyílnak.¹¹ Katriel Katz nagykövet távozása után, a bécsi követ, a már ismert Smuel Bencur Budapestről is informálta a

jeruzsálemi külügyminisztériumot a történésekről.

Rafi Vago – amúgy kolozsvári születésű – történész, a Tel Aviv-i egyetem szenior tanára egy előadásában (2016. november 22. – Maszua) részletesen kitért az 1956-1957-es forradalomra és megállapította, hogy a közvélekedéssel ellentétben két hulláma volt a kivándorlásnak: az egyik illegális (amikor mindenki ment, engedélyek nélkül), a másikat viszont támogatta az újonnan felálló Kádár-kormány. Golda Meir, Izrael új külügyminisztere 1956 novemberében New Yorkból azért sürgönyözött, hogy a Budapestre delegált izraeli nagykövet, Meir Tuval (aki, bár augusztusban nevezték ki, csak november 20-a után érkezett meg Budapestre) még ne adja át a megbízólevelét a Kádár-kormánynak, hiszen így is kritizálták Izraelt, hogy szóba áll az új magyar rezsimmel, mely szovjet szuronyok segítségével került hatalomra. Az új kormány kiengedett magyar zsidókat, akik 200-300 fős konvojokban Jugoszlávián keresztül mentek ki a legnagyobb titokban, és 60 kilót vihettek magukkal személyenként.¹²

1956-ban Izrael háborúba keveredett Egyiptommal, ez volt az ún. szuezi válság egyik következménye. 1956-1957 során kb. 8700 bevándorló érkezett Izraelbe Magyarországról. Dan Reisinger, magyar származású Izrael-díjas grafikus 1956 végén készített egy plakátot, amely egy menekülő családot ábrázolt háttérben a magyar zászlóval. Munkájával a forradalomra és menekültekre akarta felhívni a figyelmet, amit – mivel akkor éppen Svájcban tartózkodott – a Vöröskeresztnek adott át, hogy azt szabadon felhasználhassa.

Az 1960-as években szolid mederben folytak a diplomáciai kapcsolatok, majd az 1967-es hatnapos háború következtében az összes kelet-európai szocialista ország (a „különutas” Románia kivételével) megszakította kapcsolatait a zsidó állammal. „Felhívtak a Külügyminisztériumba Beck István osztályvezetőhöz, aki szóbeli jegyzéket adott át az izraeli kormány

részére, melynek a lényege az volt, hogy ha az izraeli kormány nem szünteti meg a Szíria elleni hadjáratot, akkor az a veszély áll fenn, hogy Magyarország megszünteti a diplomáciai kapcsolatait Izraellel. Másnapra kérték a választ – emlékezett vissza David Gildi újságíró, az akkori izraeli nagykövetség élén álló ügyvivő. – Egy héttel a hadjárat elindulása után Beck István újr felhívott, hogy sajnálattal közli: a magyar kormány elhatározta, hogy megszünteti a diplomáciai kapcsolatait Izraellel.¹³

MEGÚJULÓ KAPCSOLATOK

A gorbacsovi szovjet nyitás következményeként a kelet-európai államok közeledni kezdtek Izraelhez. Magyarország és Izrael között Svédországon keresztül folytak a tárgyalások, és kisebb megállapodások után Budapesten Horn Gyula és Mose Arensz külügyminiszterek Budapesten 1989. szeptember 18-án aláírták a teljes körű kapcsolatfelvételtől szóló megegyezést: eszerint nagykövetségek nyíltak (ismét) Budapesten és Tel Avivban.¹⁴

A korábban anticionista politika megtört, a reformszocialisták kezdeti pozitív lépései után a győztes kormányzó jobbközép vezetője, Antall József miniszterelnök 1990. július 8-án, a magyar zsidó mártírok emlékművénél elmondott beszédében világosan kimondta, hogy a magyar kormány a zsidó kivándorlást legitim opcióként fogja fel.¹⁵ Izraeli oldalról pedig nemcsak a magyar származású izraeliek vonzása volt fontos, de általában a Magyarországra irányuló turizmus és

gazdasági befektetések is szerepet játszottak a kapcsolatok megerősítésében. A Tel Aviv-i Pinkasz utcában lévő magyar nagykövetség nem csak központi elhelyezkedése miatt vonzotta és vonzza az izraelieket: az egyszerűsített honosítás révén könnyebben magyar állampolgársághoz juthatnak a magyar ajkú izraeliek.

1991-ben Antall József Izraelbe látogatott, Chaim Herzog izraeli államfő pedig Budapestre. Göncz Árpád magyar köztársasági elnök látogatása következett 1993-ban, ám a diplomáciai nagyüzem nem állt meg. 2004-ben Moshe Katsav izraeli államfő Budapestre látogatott, jelenlétében történt meg a Páva utcai Holokauszt Dokumentációs Központ megnyitása. 2008 tavaszán Sólyom László akkori köztársasági elnök viszonzta Katsav látogatását.

ERŐSÖDŐ KAPCSOLATOK

2009-ben Benjamin Netanjahut (Likud) választják miniszterelnökké, széleskörű jobboldali koalíciós kormányt alakított és lassú külpolitikai irányváltásba kezdett. Ez természetesen nem befolyásolta a magyar-izraeli diplomáciai kapcsolatok mindennapjait, melynek során Bajnai Gordon akkori magyar miniszterelnök Izraelbe látogatott, majd 2012-ben Áder János köztársasági elnök utazott Izraelbe.

A két ország között – ezek alatt az évek alatt – számos egyezmény született, mára pedig hatékony filmegyezmény és izraeli diákoknak

is biztosított Stipendium Hungaricum program is segíti a két ország közötti kulturális interakciót. A két ország közötti K+F megállapodás forráskeretét pedig többszörösére emelték a felek.

A már említett magyar-izraeli politikai közeledés lényege az, hogy a zsidó álam számára felértékelődtek a bevándorlással kapcsolatosan fenntartásokkal élő (és ennek az EU különböző fórumain hangot is adó), az izraeli politikai dilemmákat megérteni látszó közép-európai EU-s országok, a V4-ek, míg a Visegrádiak számára Izrael remek transzatlanti kapcsolatait jelentettek plusz többletet. Ennek a közös érdeknek a logikus folyamánnyaként 2017. július 16-19-e között Benjamin Netanjahu izraeli miniszterelnök háromnapos látogatást tett Budapesten, ahol – amellet, hogy Orbán Viktor magyar miniszterelnökkel is tárgyalt – V4-es találkozó is zajlott. Az izraeli miniszterelnök meghívta a V4-es országokat Izraelbe, a következő találkozóra.

A következő lépésként Orbán Viktor miniszterelnök – népes delegáció kíséretében – 2018. július 18-20. között látogatott Izraelbe, minden eddiginél komolyabb hangsúlyt adva annak, hogy mind a két fél a kapcsolatok eddigieknél is szorosabbra fűzésében érdekelt.

A szerző történész
(NKE ÁKK Molnár Tamás Kutatóintézet),
2012 és 2016 között Magyarország
oktatási- és kulturális szakdiplomataja a
Tel Aviv-i nagykövetségén

¹ <http://mfa.gov.il/memorial/Pages/PerpetuatedPages/Bentzur-Shmuel.aspx>; Bencur Kolozsváron született 1906. július 15-én, 1934-ben vándorolt ki Palesztinába 1973. április 29-én halt meg.; ² George Garai, *The Policy towards the Jews, Zionism and Israel of the Hungarian Communist Party*. London, The London School of Economics and Political Science 1979 (PhD Thesis). 188-197.; *(A továbbiakban: Garai)*; ³ Smuel Bencur valamilyen szinten (és különböző beosztásokban) 1952-ig Magyarországon maradt, majd 1952-től az izraeli Külügyminisztérium Kelet-Európai Osztályának helyettes vezetője, majd 1953-tól 1955-ig vezetője lett.; ⁴ <http://mfa.gov.il/memorial/Perpetuated/Pages/Ehud-Avriel.aspx>; ⁵ 1949. október 20. *A Magyar Népköztársaság és Izrael Állam kivándorlási egyezménye*. In: MNL XIX-j-1-k. 11401/1949.; Garai november 30-ra datálja az egyezményt. Itt 3100 ember kivándorlásáról született megállapodás. Az egyezmény szerint: ebből ezer fő családjegyzítés kapcsán mehet ki, kétezer fő 65 év feletti kivándorló és 40 fő a vezető cionisták és 60 fő a családtagjaikból kerülhet ki. Ezeket az utóbbi helyeket pártalapon osztották fel: a Mapaj, a Mapam, a Mizrahi és a Klal 9-9, a revizionisták és a WIZO 1-1 helyet kaptak. A kivándorlók - elvben - 5000 forintot vihetek magukkal. Az első 11 hónapban 1800 ember vándorolt ki. 1950 őszén megtorpant, majd 1951-ben újra kezdődött a folyamat. 1952 augusztusáig a 3100-ból már 2800 fő Izraelben volt. 173-180.o. In: Garai: *The Policy...*; ⁶ Magyar limit nem volt, viszont az izraeliek családonként 15-20 ezer forint értékű holmi kivitelét engedélyezték.; ⁷ Eliahu 1899. október 11-én született Pinszkben, Oroszországban, 1934-ben vándorolt ki Palesztinába. 1955. június 20-án halt meg. In: <http://mfa.gov.il/memorial/Perpetuated/Pages/Samuel-Eliahu.aspx>; ⁸ <http://mfa.gov.il/memorial/Perpetuated/Pages/Avner-Gershon.aspx>; 1933-ban vándorolt ki Palesztinába. 1991. január 22-én hunyt el.; ⁹ Kovács András: Magyar zsidó politika a háború végétől a kommunista rendszer bukásáig. In: *Múlt és Jövő* 2003/3. 5-39.; ¹⁰ *Jelentés*. Budapest, 1951. július 16. Tárgy: *Cionista vonal*. In: Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára – 3.1.5. O-17169; ¹¹ Cvi Erez: *A budapesti Gorkij fasor jelenti Jeruzsálemnek: Az izraeli külügyminisztérium dokumentumaiból*. In: *Világosság*, 1992/10. 794-799.; ¹² <https://www.korosi-program.hu/hirek/konferencia-az-1956-os-forradalomrol-izraelben>; ¹³ https://index.hu/belfold/tegnapiujsg/2008/06/11/1967_magyarorszag_megszakitja_diplomaciai_kapcsolatait_izraellel/; ¹⁴ József Govrin: *Egyszerre csak egy lépés*. Izraeli-magyar kapcsolatok 1967-1989. In: http://www.nemzetbiztonsag.hu/cikkek/josef_govrin_egyszerrecsak_egy_lepes_izraeli_magyar_kapcsolatok_1967_1989.pdf; ¹⁵ <https://antalljozsef.igytortent.hu/beszedekek/politikai-beszedekek-interjuk/140-magyar-zsido-martirok-emlekmuevenel.html>

„MI, BELGÁK HOVA ÁLLJUNK?”

IZRAELI-MAGYAR KAPCSOLATOK: TANULSÁGOK A MAGYAR ZSIDÓ KÖZÖSSÉG SZEMPONTJÁBÓL

Júliusban Orbán Viktor magyar miniszterelnök hivatalos látogatásra Izraelbe utazott. Az út egy részén – például a izraeli főrabbi, David Lau által szervezett vacsorán és a Siratófalnál tett látogatáson is – csatlakozott hozzá **KÖVES SLOMÓ**, az EMIH vezető rabbija, akit arról (is) kérdeztünk, hogy a magyar-izraeli diplomáciai viszony utóbbi időben való szorosabbá válása milyen jelentőséggel bír a magyar zsidó közösségek szempontjából. JUHÁSZ VALI ÍRÁSA

Fotók: MTI

MAGYAR-IZRAELI BARÁTSÁG: KIK A NYERTESEK?

– Izrael Állam fennállásának 70. évfordulója és *Benjamin Netanjahu* tavalyi budapesti látogatásának viszonzása adta az apropót a magyar miniszterelnök mostani vizitjéhez. Annak, hogy a két vezető ilyen sűrűn találkozik az utóbbi időben, milyen jelentősége van a magyar zsidó közösségek és a kiemelten az EMIH és Chábád szempontjából?

– Az izraeli-magyar kapcsolatoknak az elmúlt egy-két évben történelmi súlyú, pozitív irányban történő változása legalább három szereplő kontextusában bír pozitív hatással. Magyarország, Izrael és a magyar zsidó közösségek.

Izraelnek ez azért fontos, mert az elmúlt 20-30 évben Európában egyre kevesebb „barátja” van. Nyilván

ez nem elválasztható a migrációtól. Franciaországban vagy a Benelux államokban például kb. 10 százaléknyi muzulmán szavazó él, így ott egyre negatívabb a hozzáállás. Magyarország és más közép-kelet-európai országok több kérdésben is – például *Donald Trump* amerikai elnök Jeruzsálemmel való megnyilatkozásaival összefüggésben vagy a telepeken készült élelmiszerek megjelölése kapcsán – kiálltak Izrael mellett, ezek Izrael szempontjából fontos gesztusok.

Magyarország szempontjából pedig – ha pragmatikusan közelítjük meg – Izrael mégiscsak egy nagyhatalom, a nyolcadik legerősebb ország a világon (USA News). Ha morálisan nézzük, akkor mindenképpen jó tendencia, hogy a történelemben Magyarország végre a morálisan jó oldalra áll, és ez mindenképpen pozitív.

– És mi jelentősége a harmadik szereplő szempontjából? Milyen szerepe lehet ennek például a közeledésnek az antiszemitizmus visszaszorításában?

– A magyar zsidó közösség szempontjából, a magyar kormány részéről vállalt Izrael-barátság talán a lehető legfontosabb eszköz lehet a magyar társadalomban fellelhető antiszemita érzelmeknek a visszaszorítására.

Magyarországon a politikai pártoknak és a hatalomnak nagy szerepe van az emberek gondolkodásmódjának alakításában – sokkal inkább így van ez nálunk, mint a nyugat-európai országokban, és az, hogy a magyar kormányfő – aki a társadalom egy részének körében mindenképpen – rendkívül népszerű és sok követővel rendelkező politikai vezető, Izraelt követendő pél-

daként állítja Magyarországra elé, mindenképp pozitív üzenettel bír.

Nézzük meg a jobboldali sajtót, ahol 3-5 évvel ezelőtt egyértelmű antiszemita klisék jelentek meg, amelyekben a kozmopolita zsidók és az imperialista Izrael összefonódott a gázai gyerekek elnyomásával. Az utóbbi időben viszont inkább pozitív hangvételű írások jelennek meg Izrael kapcsán. Ez pedig Magyarország és a magyar zsidó közösségek szempontjából mindenképpen előremutató.

Mindemellett az a tény, hogy a magyar vallásos zsidó vallásos közösségek, az EMIH közvetítő és építő szerepet tud vállalni ebben a kapcsolatban, mindenképp nemcsak az ügy szempontjából, hanem közösségünk súlyának és megítélésének kontextusában is nagy jelentőséggel bír. Hiszen ha az emberek azt látják, hogy a zsidó közösség közvetít ebben a kapcsolatban, akkor az a társadalmi súlyt, a társadalmi beágyazottságot erősíti.

LÁTOGATÁS A SIRATÓFALNÁL: FŐHAJTÁS A ZSIDÓSÁG ELŐTT

– Mi volt a konkrét oka annak, hogy a mostani izraeli látogatáson az EMIH vezető rabbijaként ön is részt vett?

– A két ország közötti kapcsolat organikus és sok területre kiterjed, úgy gazdasági, mint kulturális és vallási téren egyaránt. Ennek keretében, amikor tavaly David Lau főrabbi a magyar nyelvű Talmud-könyv bemutatójára Budapestre érkezett, tiszteletét tette a magyar miniszterelnöknél. Ennek értelemszerű folytatása volt, hogy a magyar miniszterelnök izraeli látogatása alkalmával viszonzozza a látogatást a főrabbinál. Ennek megszervezésében működtem közre. Mindemellett számomra nagyon fontos szimbolikus üzenete volt annak is, hogy Orbán Viktor látogatást tett a zsidók legszentebb helyénél, a Siratófalnál. Ez nem egy magától értetődő hivatalos látogatás, főként nem egy EU-s kormányfő részéről. Az, hogy a magyar miniszterelnök ezt ilyen sajtónyilvánosság mellett tette meg, számomra

túlmutat nemcsak a főrabbi-val, hanem talán a Netanjahuval történt találkozón is. A Siratófalnál nincsenek zsidó irányzatok, minden zsidónak ugyanazt jelenti ez a hely. Az itteni tiszteletadás nem elsősorban aktuálpolitikai, hanem inkább egy lelki üzenet. Tiszteletadás a teljes zsidó nép vallási és nemzeti öröksége előtt. Ezt ilyen nyilvánosság előtt véghezvinni – jelentős lépés.

– Úgy tudjuk, Orbán Viktor járt már a Siratófalnál. Milyen indítástól illesztik ezt bele a hivatalos programjukba egyes vezetők, míg mások nem tartják fontosnak?

– Igen, járt már a Siratófalnál a mi-

niszterelnök. Mint ellenzéki politikus, egy magánlátogatás keretében látogatott el a Kotelhez 2005-ben. Az, hogy most miniszterelnökként hivatalosan is elment oda, kifejezi a zsidóság iránti tiszteletét, és elismeri, hogy Jeruzsálem Izrael, a zsidó Állam örök szellemi központja, ezzel tiszteletét téve Jeruzsálem zsidó szellemi öröksége előtt. Azok, akik nem ezt akarják képviselni, kvázi nem akarják megbántani a palesztinokat, általában egyáltalán nem mennek a Siratófalhoz, vagy ha igen, akkor a „palesztin oldalról” ereszkednek alá. Vilmos herceg például legutóbb ezt az utat választotta. Donald Trump volt az első amerikai

A MAGYAR MINISZTERELNÖK ÉS FELESÉGE IZRAELBE LÁTOGATTAK

Orbán Viktor miniszterelnök és felesége június 19-20-án hivatalos látogatásra utazott Izraelbe, elsősorban a kétoldalú gazdasági kapcsolatokat erősítése érdekében.

A magyar miniszterelnök Sebastian Kurz osztrák kancellárhoz hasonlóan palesztin vezetőkkel nem találkozott, így látogatásának nem képezte részét ramallahi vizit sem. Ezen kívül Orbán látogatása más vezetők hivatalos útjától egyéb pontokban is eltért, már-már baráti találkozónak volt aposztrofálható, így a beszélgetés Benjamin Netanjahuval többször személyes – kedvenc – témákra terelődött, de része volt egy vacsora-vendéglátás is. Külön találkozott David Lau askenázi főrabbi-val is, akivel egy éve Budapesten ismerkedett meg, amikor a főrabbi az EMIH magyar nyelvű Talmudjának bemutatójára és a csengelei kóser vágóhíd átadására érkezett. Lau főrabbi az antiszemitizmus elleni harc bátyjának nevezte Orbánt.

Orbán izraeli útjának része volt a legszentebb zsidó hely, a jeruzsálemi Siratófal felkeresése is, ahol többek között Smuel Rabinovitch a Siratófal főrabbija és Köves Slomó az EMIH vezető rabbija fogadta. A Fal árnyékában a főrabbi egy, a Szentélyt ábrázoló maketten keresztül mutatta be a hely mintegy háromezer éves történetét. Orbán egyébként már 2005-ben járt itt és csakúgy, mint most, feleségével egy-egy kőröcskét helyezett el – amikor most arról kérdezték, hogy teljesült-e a kívánsága, akkor mosolyogva csak annyit mondott: „nem panaszkodhatom”.

A miniszterelnök izraeli útján hangsúlyozta, hogy a felelős politikai vezetőknek okulniuk kell a múlt hibáiból – utalva ezzel Magyarország holokausztban betöltött szerepére – így ő hatványozottan fontosnak tartja, hogy a hazai zsidók a magyar kormány védelmét élvezzék. Orbán miniszterelnök a védelmen kívül kiemelt fontosságúnak említette a zsidó vallási élet újbóli felvirágozásának támogatását is.

Orbán Viktor a hivatalos program keretében a jeruzsálemi Jad Vasem emlékközpont meglátogatása után a Nemzetek Ligetében egy olajfát ültetett, melyre Izrael és Magyarország barátságának jelképének tekint: „a barátság alapja a magyarországi zsidó közösség, amely a legnagyobb Közép-Európában, a nagyszámú magyar diaszpóra Izraelben, Herzl Tivadar öröksége, a hasonló értékek, valamint a béke és biztonság megőrzésének közös vágya.”

elnök, aki hivatalos látogatást tett a Siratófalnál (*Barack Obama* még elnökjelöltként járt ott), valamint 2000-ben *II. János Pál pápa*. Aztán nemrégiben *Vlagyimir Putyin*, azóta pedig *Sebastian Kurz* osztrák kancellár, aki szintén nem ment el Ramallahba, ahogy *Orbán Viktor* sem. Ezeknek a látogatásoknak komoly szimbolikus jelentőségük van.

KI LEHET-E VONNI AZ ANTISZEMITIZMUST A JOBBOLDALI POLITIKÁBÓL?

– Mennyire érződik ellentmondás a javuló izraeli-magyar kapcsolatok és az egyes emberek számára továbbra is antiszemita felhangúnak tekintett Horthy-kultusz ápolása vagy a sokak által a Soros-ellenes kampányba belelátott burkolt antiszemitizmus között?

– Ennél a kérdésnél mindig a régi vicc jut csattanója jut eszembe: „mi, belgák hova álljunk?” De komolyra fordítva a szót: egy politikai közösséget vezetni olyan lehet, mint bármely más közösséget irányítani. A Talmud azt mondja, hogy amikor eljön a Messiás, a közösség vezetői olyanok lesznek, mint egy kutyafalkánál: előreszaladnak, de azért hátranéznak, hogy a többiek jönnék-e utánuk. Ilyen egy politikai vezető. Az egyik oldalról előre kell szaladnia, utat kell mutatnia, ugyanakkor tekintettel kell lennie a közösség gyenge pontjaira, nem alázhatja meg őket. Úgy kell lépésről lépésre elvezetnie közösségét az egyik helyről a másikra, hogy mindeközben ne veszítse el őket. Azt remélem, hogy az ön által említett ellenmondások talán éppen egy ilyen dichotómiának a részei. Remélem, hogy egy folyamatnak vagyunk tanúi, amelyben szépen lassan visszaszorul a jobboldali politikai

közösségből, és a jobboldali nemzeti identitásból az antiszemitizmus. Az az antiszemitizmus, amelynek komoly hagyományai vannak ebben a politikai közösségben az elmúlt 100 évben. Ez nyilván egy lassú folyamat, lassú apró lépésekkel. Nehéz helyzetben van egy jobboldali politikai vezető, hiszen a magyar jobboldal nemzeti panteonjában nehéz olyan példaképeket találni, akik teljesen tiszták voltak az antiszemitizmustól. Különösen nehéz ezekhez a figurákhoz kellő érzékenységgel közelíteni, ha politikai diskurzus permanensen erre van kihegyezve. Én pontosan ezért is látok Izraellel való kapcsolatépítésben nagy lehetőséget.

MÚLT VAGY JÖVŐ: EZ A KÉRDÉS, VÁLASSZATOK

– Ön szerint mit tud tenni ebben a kérdésben a magyar zsidóság?

– A múlttal nem tudunk mit kezdeni, azon változtatni nem lehet. Az egyik oldalról lehet azt mondani, hogy Horthy Miklósnak volt szerepe abban, hogy Magyarország fennmaradt egy ilyen történelmi tragédia után, mint Trianon. Ezzel együtt a magam részéről Horthy Miklóst soha nem fogom elfogadni semmilyen fajta történelmi példaképként azok után, amilyen felelőssége volt a hatszázezer zsidó deportálásában, a zsidó törvényekben. A másik oldalról viszont azt is meg kell érteni, hogy minden nemzetnek vannak nemzeti példaképei, és kevés olyan példakép van, aki egyértelmű megítélés alá esik. Ezekben a kérdésekben nagyon nehéz konszenzusra jutni. De ha azt vesszük figyelembe, hogy van egy új, a jelent és a jövőt meghatározó kapcsolat, amin keresztül bizonyos súlypontokat máshová lehet és kell

helyezni, akkor szerintem ez egy jó út. És Izrael egyértelműen egy ilyen pont. Az, hogy úgy alakult a történelem, hogy Izrael és Magyarország sok szempontból és szimbolikusan is egy platformra került az utóbbi években, ezzel a magyar jobboldali identitás és az izraeli jobboldali identitás (ami valószínűleg hosszú ideig meghatározó lesz) talál közös pontokat. Érdekes kitörési lehetőség ez arra, hogy a magyar jobboldal megtisztítsa magát attól az antiszemita folttól, ami közel száz éve rajta van. Szerintem nekünk, zsidóknak nem az a feladatunk, hogy ezt a foltot mindig megpróbáljuk „visszavaslalni a ruhájukra”, hanem, ha van egy ilyen tendencia, akkor inkább legyünk készek a jövőt meghatározó pragmatikus szövetségkötésekkel segíteni egy politikai közösség új pozitív önpozicionálásában.

– Hogyan kell ezt elképzelni?

– A pszichológiából vett példával világítanám ezt meg. A nemzet olyan, mint egy család: minden családban vannak szeretetteljes vagy harcosabb pillanatok, emberek sérülnek, vannak sérelmeik a másik féllel szemben. Ilyenkor döntést kell hozni. Ha valaki azt gondolja, hogy ezek olyan sérelmek, amelyekre nincs gyógyír, akkor el kell válni, akkor az a család széthullik. Viszont, ha ezek után a sérelmek után is van lehetőség és esély egy családban gondolkodni, akkor nem az a kiút, hogy ezeket újra és újra protest módon a másik „fejéhez vágjuk”. Nyilván nem kell elhallgatni vagy úgy tenni, mintha meg sem történt volna, sőt fontos hogy legyen egy megtisztulási folyamat, de nem biztos hogy előre visz, ha az örök áldozat szerepében, vég nélkül a

másik fél lelkiismerete akarunk lenni. Ez előrébb nem visz, megoldást nem kínál. Ha viszont a mának és a holnapnak a kölcsönös érdekeken alapuló építése a központi kérdés, akkor van esély az előremozdulásra.

ITT AZ IDEJE, HOGY KILÉPJÜNK AZ ÁLDOZAT SZEREPBŐL

– Tapasztalt-e valamilyen változást a közelmúltban ezzel kapcsolatban?

– Mindenképpen fordulóponthoz értünk: az a konszenzus, az az egész politikai berendezkedés, ami meghatározta az elmúlt hetven évet, egyértelműen változik. Ennek a politikai identitásbeli berendezkedésnek nagyon fontos pontja volt a holokauszt egész Európában. Ennek a súlya és hatása az elmúlt 10 évben egyre csökkent, és már nem ez határozza meg az európai politikai közbeszédet, másfelé tolódtak a hangsúlyok. Nekünk zsidóknak pedig nem érdekünk, hogy ahhoz a szereposztáshoz ragaszkodjunk, amelyet a II. világháború után ránk osztottak. Cinikus módon a II. világháború után a holokauszt túlélőire hárult az a szimbolikus áldozat-szerep, amely az új rend legitimitációját adta Európára nyugati és keleti féltekén egyaránt. A szocialista blokk széthullása után, a holokausztból levezett univerzalista irány, melynek központi eleme a tettes-áldozat paradigma, az egész új európai identitás alapköve lett, és ebben kezdetben továbbra is a „zsidóknak” jutott a szimbolikus „áldozat” szerep. Csakhogy nem feltétlenül szerencsés ezt a ránk osztott szerepet továbbra is elvállalnunk. Különösen nem 2018-ban, amikor az „áldozat” szerepre tolonganak új jelentkezők, köztük olyanok is, akik kifejezett ellenségei a zsidó közösségnek.

Európai polgárok vagyunk, a magyar politikai nemzet tagjai, de mindemellett zsidók, a zsidó nép, az emberiség egyik legjelentősebb civilizációjának fiai és lányai. Európa és Magyarország mellett van még egy hazánk, vagy legalábbis még egy ország, amelyhez jelentős lelki és fizikai – ha más nem, történelmi – kapcsolat fűz bennünket, ez pe-

dig Izrael. Egy átlag magyar ember szemében is, Izrael a zsidó állam, amely a zsidó embereket képviseli és ezért, ha a magyar miniszterelnök pozitívan áll a zsidó államhoz, akkor azt úgy értékelik, hogy az általuk tisztelt vezető pozitív a zsidókkal szemben. Ennek biztosan sokkal nagyobb hatása van, mint ha sértődötten protestálunk.

A ZSIDÓKRÓL SZÓL-E

A „KERESZTÉNY” EURÓPA VITA?

– Egy aktuálpolitikai témát is említsünk meg érintőlegesen. Egy új rendelet szerint a magyar óvodákban előtérbe kerül a hazafias nevelés mellett a keresztény kultúrára való nevelés is. Bár a közbeszédben manapság újra előtérbe került a „zsidó-keresztény kultúra” kifejezés, mégis az új rendeletet sokan úgy értelmezik, hogy ez így kizárja a zsidó vagy egyéb vallási kultúrák megjelenését ezeken a helyeken, és kötelezővé teszi a keresztény vallást. Igazuk van?

– Érdemes szétszálazni a dolgokat. Magyarországon azért érezzük rossz szájjúnek ennek a politikában használt keresztény identitásnak az említését, mert a múlt század 20-as, 30-as éveiben a „keresztény” kódszó volt arra, hogy nem-zsidó. Meggyőződésem, hogy jelenleg ez nem erről – hanem valami egészen másról – szól. Legalább 30 éve Európában vita van arról, hogy Európa kultúrája olyan kultúra-e, amelynek vannak olyan értékei, amelyek felsőbbrendűek, mint más civilizációk, például Afrika vagy esetleg a Közel-Kelet kultúrái. Van-e Európának olyan civilizációs identitása, amely biztosítéka az európai jólét jövőjének? Vannak-e ma is aktuális civilizációs és kulturális értékei Európának, amelyekhez ragaszkodunk, és amelyhez az európai együttélés biztosítékaként másoktól is elvárjuk az integrációt, vagy helytelen és immoralis kultúrák és civilizációk között különbséget tenni, és az együttélés alapja éppen a kulturális univerzalizmus?

Minden kultúra egyenértékű vagy nem? Hiszen Európa éppen azért lett Európa, éppen azért emel-

kedett ki – minden árnyoldalával együtt – a világ többi földrésze közül, mert volt vívmány civilizációs értékeiben.

A probléma abból adódik, azért küzdenek az európaiak ezzel a kérdéssel, mert nagyon nehéz lecsupaszítva meghatározni, hogy mi is az a civilizációs értékcsomag, amit európainak tekinthetünk, és amely-

hez elvárjuk, hogy minden európai ragaszkodjon. Nem olyan egyszerű ez, mint például az USA-ban, ahol az alapító atyák által meghatározott értékek, alapvetően a szabadságjogok, ezt egyértelművé teszik. Valahol a zsidó kinyilatkoztatás és a görög filozófia házasságának a gyermeke a keresztény Európa, a felvilágosodás eszményeivel gazdagítva, amely maga sem választható le teljesen az előbbi kettőtől. Vannak, akik úgy gondolják, hogy mégiscsak a kereszténység, a keresztény kulturális örökség az, ami a leginkább meghatározza a gyakorlatban ezt a civilizációs hagyományt. Ezt nehéz lenne teljes mértékben elvetni. Én zsidóként örülök annak, ha a „keresztény”-t kiegészítjük a „zsidó” előtaggal, és a „zsidó-keresztény Európa” kifejezést használjuk, részben azért, mert ezzel egyértelművé tesszük, hogy a „keresztény” alatt nem a fent említett antiszemita politikai irányt értjük, részben pedig azért, mert meggyőződésem, hogy a kereszténység civilizációs vívmányai valóban a zsidóságban gyökereznek. De mindemellett nehéz azzal az állítással vitatkozni, hogy Európa civilizációját, közvetlenül mégiscsak a kereszténység határozta, és határozza meg leginkább.

„... HAZAJÖTTÜNK”

Hazát váltani nagy döntés, és a legtöbben még fiatalon hozzák meg. Az jóval ritkább, ha valaki a nyugdíjas éveire választ új hazát. ÓNODY-MOLNÁR DÓRA ÍRÁSA

Pap János nyugdíjas fogorvos hetvenévesen döntött úgy, hogy a feleségével együtt belevág az alijázásba: 2016 június 7-én jöttek el Magyarországról, azóta Izraelben élnek.

– Tíz éve határoztuk el, hogy ki szeretnénk jönni. Mivel Magyarországon nem annyira rosszak a viszonyok, hogy bármiféle kényszerítő erő gyorsította volna a szándékunkat, így a megvalósulása kissé elhúzódt – meséli János, immáron haifai otthonában ülve. A közel egy évtizedes készülődést az is magyarázza, hogy értelmiségiként, biztos magyarországi egzisztenciával nem szerettek volna fejest ugrani csak úgy felelőtlenül a semmibe. Mert egy ilyen „kaland” János szerint, hiába a sok előkészület, mégiscsak ugrás a sötétbe.

Jánosék 35 éve hívták először Izraelbe a rokonaik azzal, hogy éljenek ott. De a kiköltözés gondolata akkor szóba sem kerülhetett, hiszen Magyarországon nagycsaládként éltek a lányuk családjával és az unokákkal.

– Rengeteg feladatunk volt: vigyázni a gyerekekre, óvodába, iskolába vinni-hozni őket. Hosszú ideig lekötöttek minket a családi teendők. Az unokáknak is fel kellett nőniük, hogy Izraelbe költözhesünk.

Jánosék családja számára egyszerre gyötrelmes, hogy a szülők-nagyszülők nincsenek velük a mindennapokban, ugyanakkor boldogak is attól, hogy megvalósult a szereteteik tíz éves álma. S hogy ez az álom mennyire erős volt, arra János így emlékezik:

– Amikor húsz éve először látogattunk Izraelbe, leszálltunk a repülőgépről, és a feleségemmel együtt azt éreztük, hazajöttünk. Innentől kezdve szinte minden évben jöttünk, és ha mégsem sikerült valami miatt, akkor az előző évek emlékeiből éltünk.

Az alijázásra János tudatosan készült. Már évekkal a kiköltözésük előtt elkezdett ivritül tanulni, hogy könnyebben boldogulhassanak a régi-új hazában. – Érzem, hogy a fontos döntéseknél az Örökkévaló vigyáz ránk. Mindig

felkínálja a lehetőséget, csak észre kellett vennünk – mondja most János, aki feleségével a kiköltözésük óta eltelt bő két év alatt háromszor is otthonát váltott: először Tel-Avivban, majd Netanján találtak lakást maguknak, most pedig Haifán élnek.

– Itt újjépítésű házban lakunk, ezt a lakást mi lakjuk elsőként – meséli János, aki azt is elmondja, az átdolgozott életük után most leginkább „nyaralnak”. – A 24-ből 18 órát dolgoztunk aktív éveinkben, s amikor nyaralni mentünk, a gyerekekkel voltunk együtt. Most minden elmaradt pihenést bepótolunk azon a helyen, amelyet a legjobban szeretünk – mondja. Jánosék nem igazán társasági emberek, nem is tartják a kapcsolatot más, kint élő magyarokkal. Ennek oka lehet az is – s ezt az itteni magyarok hibájaként rója fel –, hogy azok nem cionisták. Zavarja ugyanakkor, hogy a magyarok a rájuk jellemző pesszimizmust Izraelben sem feledik. Egyetlen baráti házaspárral találkoznak rendszeresen, velük együtt alijáztak és nagyon szorossá vált a kapcsolatuk.

A beilleszkedés könnyen ment választott hazájukban. Leginkább az okoz számukra fejtörést, hogy nincs a közelükben zsinagóga. – Ahol most lakunk, egy éve még romos gyárépületek voltak és zöld mező. A környék fejlődik, de még sok minden nincs kiépítve. Keressük a megfelelő zsinagógát a környéken. A tőlünk hat-hét perces sétára lévő közértnél van egy lakászsinagóga, de szeretnénk ragaszkodni a Chábád zsinagógához. Csakhogy ahhoz buszra kellene szállnunk, de ez szombatkor nem illendő. Haifán zömmel askenázi és szefárd rítusú közösségek vannak, de ahol mi lakunk, még kipás zsidót is alig látni. Haifa szekuláris. Tel-Avivban a tengerparton tízszer annyi a kipás ember, mint itt. Errefelé nagyjából én vagyok az egyetlen, aki hordja. Viszont ott, ahol könnyű lenne zsinagógát találni, nem szívesen élnék – osztja meg dilemmáit János.

Május óta élnek az új lakásukban, azóta a lányuk már kétszer is meglátogatta őket, az unokák is jártak

NÉVJEGY

DR. PAP JÁNOS

- SZÜLETETT: 1945
- FOGLALKOZÁSA: nyugdíjas fogorvos
- CSALÁD: 52 éve házasság feleségével **DR. SZAMOSI ÉVÁ**val, 2 gyermekük és 4 unokájuk van

náluk. Az alijával Jánosék nekik is szeretnének „megágyazni”.

– Nehéz olyan családban vallásosnak lenni, amelyben a hagyományok csak régről származnak. Nagypám kóser mészáros volt, de én ebből már nem kaptam semmit. A feleségem családjával hasonló a helyzet: volt egy dédjje, aki titokban megtartotta a péntek estéket. Így nehéz glatt zsidónak lenni. Én harminc éve próbálkozom, de nem lehet egyik napról a másikra akkorát váltani, hogy holnaptól minden parancsolatot betartok – mondja. Az unokákkal más a helyzet: szorgalmasan vitte őket péntek esténként a zsinagógába, mindketten az Alef Kids-be jártak, mindketten voltak madrichák, mindketten voltak Amerikában Chábád táborban. János reméli, felnőtt korukban glatt zsidó életet élnek majd. – Megpróbálunk nekik ehhez mindent megadni, hogy legyen miből építkezniük.

Következő számunkban egy Magyarországon otthonra lelt izraeli családdal ismerkedhetnek meg olvasóink.

„Pihenés” és „teljes pihenés”

MIBEN KÜLÖNBÖZNEK A SZOMBATOK ÉS AZ ÜNNEPNAPOK?

Az őszi ünnepek közeledtével egyre közeledik az az időszak is, amikor el kell gondolkoznunk, mi kerüljön az ünnepi asztalra az őszi kiemelkedő alkalmain kezdve Ros hájánától egészen Szimchát Toráig. Ha pedig tudjuk, mit együnk, már csak azt kell tudni, hogy főzzük meg mindezt az ünnepi előírások betartásával. Mert odáig renbden van, hogy jom tovkor (jantevkor, ünnepnapon) szabad főzni, ellentétben a sábeszel, de kevés szó esik arról, hogy is zajlik ez az ünnepi főzés. OBERLANDER BÁRUCH RABBI ÍRÁSA

SZOMBATI ÉS ÜNNEPI PIHENÉS

A Tízparancsolatban¹ szerepel, hogy szombaton pihenni kell, mert az Örökkévaló is pihent aznap. Emellett azonban vannak más napok is, melyre pihenést ír elő a Biblia. Ezek a jom tovak, az ünnepnapok: három zarándokünnep (Peszách, Szukkot, Sávuot), Ros hájáná valamint Jom kipur². A Tóra különbséget tesz ezek között: míg Jom kipur olyan, mint a sábesz, addig a többi jom tov kapcsán ezt olvassuk³: „...semmiféle munkát ne végezzetek azokon, csak ami eledelre való mindenkinek, az egyedül készíttessék el nálatok”.

Valójában a Bibliában van még egy „kód”, amit észrevehetünk, ha figyelmesen olvasunk. Míg a sábeszt és a Jom kipurt *sábát sábaton*-nak, a pihenés pihenésének, vagyis teljes pihenésnek nevezi a Tóra⁴, addig a többi ünnepre csak azt írja⁵: *sábaton*, pihenés. A különbség oka bölcseink szerint⁶ éppen abban rejlik, hogy ünnepnapon az ételkészítés megengedett. A Talmud⁷ hangsúlyozza, hogy a kettő csak az ételkészítés szempontjából különbözik, minden más tevékenység, ami tilos szombaton, az ugyanúgy tilos jom tovakon is. (És ahogy sá-

beszkor csak kivételes esetben szabad nem-zsidó embert megkérni a zsidók számára tiltott munkák elvégzésére⁸, ugyanez áll a jom tova iránt⁹.)

A JOM TOVKOR MEGENGEDETT MUNKÁK

Mivel a Tórában nem „főzés” szerepel, hanem „ételkészítés” így a talmudi bölcsek úgy rendelkeztek, hogy minden ételkészítéssel kapcsolatos munka megengedett, nem csak a főzés. Ebből a szempontból a szombaton tiltott 39 munka¹⁰ három részre oszlik. Vannak, melyek nem az ételkészítésre vonatkoznak pl. (építés, varrás, írás stb.), ezek tilosak jom tovkor éppúgy, mint sábeszkor¹¹. Vannak az ételkészítéshez kapcsolódó munkák: *bojrér* (válogatás), *tájchén* (örlés), *lász* (gyúrás és dagasztás), *ojfe* (sütés-főzés), *gojzéz* (állat nyírása, pl. kopasztás), *sojchet* (állat levágása), *máfsit* (bőr lenyúzása), *mojléách* (bőr feldolgozása), *möchábe* (tűz eloltása), *mávir* (tűz gyújtása), *hocáá* (hozni-vinni közterületre, közterületről, közterületen). Ezek a munkák az ételkészítéséhez és szállításához¹² kapcsolódnak, ezért jom tovkor megengedettek¹³. A harmadik csoportban

vannak azok a munkák, melyek ugyan tartozhatnának az ételkészítéshez, de mégis tilosak (egyesek szerint¹⁴ Bibliai tilalommal), mivel ezeket általában nagy mennyiségben készítik, nem csak az adott napra, és nagyon lefoglalják az embert¹⁵. Ezek az aratás, betakarítás, cséplés, szelelés, szitálás, állat csapdába ejtése.

AZOK A MUNKÁK, AMIK NEM KELLENEK A FŐZÉSHEZ

A Talmud¹⁶ idézi Bét Hilél véleményét, miszerint azok a munkák, amik főzés céljából megengedettek, azok más céllal is megengedettek. Fontos kiemelni, hogy ez csak a valamilyen ünnepi céllal végzett tevékenységekre, és általánosan elterjedt igényekre vonatkozik¹⁷. Talmudi¹⁸ példával élve: füstölőszert tenni a tűzre, hogy jó illat legyen – ez csak a „gazdag és elkényeztetett ember” igénye, nem egy általános emberi szükséglet, ezért jom tovkor nem szabad.

Ugyanakkor a szemetet, ha zavaró a szaga a lakásban, ki szabad vinni a kukába¹⁹. Zsinagógába menet ennek alapján elvihetjük a *tálitot* vagy az imakönyvet magunkkal, ha arra a templomban szükségünk

NÉHÁNY FONTOSABB KONYHAI FOLYAMAT SÁBESZKOR ÉS JOM TOVKOR

Facsarás: Sem sábeszkor, sem jom tovkor nem szabad facsarni⁵³. Pl. nem lehet citrót a teába facsarni, mert a leve ételből ital lesz⁵⁴, de szabad pl. egy salátára⁵⁵.

Örlés (ebbe a munkába tartozik a daráláson kívül a reszelés és a finomra aprítás is⁵⁶): Sábeszkor nem szabad mindezeket elvégezni növényi eredetű alapanyagokkal⁵⁷. A tilalom nem vonatkozik a húsrá, a tojásra és a tejtermékekre⁵⁸. Ezzel szemben jom tovkor az aznapi mennyiséget le szabad darálni egy kis kézi darálóval⁵⁹ (kivéve a gabonaféléket, mert abból nagy mennyiséget szokás készíteni⁶⁰). Amit elő lehet készíteni korábban, pl. fűszerek, azt meg kell csinálni az ünnep előtt. Ha elmaradt, akkor csak *sinujban* (a szokottól eltérő módon) szabad végezni⁶¹. Hagyma, fokhagyma és más zöldségek esetében, vagyis minden olyan ételnél ami kevésbé lenne finom, ha ünnep előtt készítenénk elő, elvileg használható a reszelő is *sinujban*, de egyes vélemények szerint jobb elkerülni⁶². A fenitekből következik pl. hogy sábeszkor is szabad a zsidó tojáshoz finomra törni, vágni vagy reszelni a keménytojást, de hagymát csak jom tovkor szabad finomra aprítani.

Konzervdoboz kinyitása: sábeszkor nem szabad kinyitni konzervdobozt, mert ezzel egy új, használható edényt alkotunk⁶³. Ilyenkor az a megoldás, hogy a nyitás előtt ki kell szűrni a konzerv alját, így elkerüljük, hogy használható edényt alkossunk⁶⁴. Jom tovkor, ha nem romlandó ételről van szó, akkor ki kell nyitni az ünnep előtt⁶⁵, de ha könnyen megromlik vagy nem volt idő kinyitni, akkor a második napon megengedett a doboz aljának kiszúrása nélkül is⁶⁶.

van, de ha otthon nem fogjuk már használni, akkor nem vihetjük haza (hacsak nem azért nem hagyja ott, mert fél, hogy el fog tűnni)²⁰. Ugyanígy fontos, hogy csak azokat a kulcsokat vigyük magunkkal ünnepnapon, amikre szükségünk van, ne az egész kulcscsomót²¹.

AMIT ÜNNEP ELŐTT EL LEHET KÉSZÍTENI

Fontos alapelv, hogy amit előre el lehet készíteni, azt jom tov előtt kell elkészíteni. A *Sulchán áruch*²² azt írja, az ételt aznap szabad elkészíteni, mert különben megromlik. A hűtőszekrények megjelenésével felerősült, hogy ha már tudjuk biztonságosan tárolni az ennivalót több napig is, akkor el kell-e ünnep előtt készíteni az ételt. Ám konszenzus van a rabbik között²³ abban, hogy még így is a teljesen friss étel finomabb, mint az előző napi, ezért szabad továbbra is főzni ünnepkor. Ha azonban van időnk olyan ételt előkészíteni, aminek mindegy, hogy mikor készült (pl. kompót) azt az ünnep előtt el kell készíteni²⁴.

TÜZGYÚJTÁS ÉS ELOLTÁSA FŐZÉS CÉLJÁBÓL

Ahhoz, hogy főzni, vagy ételt melegíteni tudjunk, tüzet kell gyújtani. Új tüzet azonban nem szabad létrehozni (például gyufával meggyújtani²⁵), mert az egy új dolog alkotása lenne²⁶, de szabad a meglevő lángról átvéve tüzet gyújtani. Vagyis pl. egy gáztűzhely egyik rózsájáról a másikat meg lehet gyújtani, de elektromos szikraadóval nem lehet új tüzet gyújtani. Csak olyan tűzhely használható, amin nincs ilyen, vagy kikapcsolható²⁷. A tüzet lehet növelni, vagyis magasabb fokra tekerhetjük a gáztűzhelyen a lángot²⁸.

Mivel az új tűz gyújtása maga csak rabbinikus tilalom alá esik²⁹, ha jom tovi étkezéshez van szükségünk a tűzre, és nincs előre meggyújtott lángunk, akkor megengedett megkérni egy nem-zsidó embert, hogy gyújtson új tüzet³⁰. Sokan a biztonság kedvéért égve hagynak egy 24 vagy 48 órán át égő mécsest az ünnep idejére.

A *Sulchán áruch*³¹ szerint azonban a tűz eloltása, amit a tűz kisebbre

vételével egyenértékűnek tekint³², az a kivételes munka, amit csak főzés kapcsán lehet végezni, más célból nem szabad. Ezért, ha kisebb lángra van szükség, jobb, ha van rá lehetőség, egy új, kisebb tüzet gyújtani a már égő lángról³³. Ha erre nincs lehetőség, és az étel a nagy lángon tönkremenne, teljesen odaégne, akkor szabad kisebbre venni a tüzet³⁴. Ennek alapja az a háláchá³⁵, hogy szabad húst sütni parázson, noha a parázs ereje gyengül, ha ráte tesszük a húst.

A többségi véleménnyel szemben *Mose Feinstein* rabbi (1895–1986) úgy véli³⁶, új tüzet gyújtani mindenképpen nagyobb munka, mint mérsékelni a meglevő lángot, ezért inkább vegyük kisebbre³⁷. *Grünwald Lévi Jichák* (1893–1980) németke-resztúri rabbi más szempontból megengedi³⁸. Szerinte a gáz lejjebb vétele nem egyenlő a tűz eloltásával, hisz a lejjebb vételével nem olt el semmit, csak annyit tesz, hogy kevesebb új gáz érkezzon a tűzhöz, ezért megengedett. Az én családomban nem szokás lejjebb venni a gázt, mert mesterem, *Grünwald József* (1905–1984) pápai rabbi a tiltó vélelményt fogadta el, és nem engedte a láng kisebbre vételét³⁹.

FŐZÉS ELEKTROMOS TŰZHELYEN

Bekapcsolt elektromos tűzhelyen – mivel a főzés ab ovo megengedett – mindenképpen szabad főzni⁴⁰. Bekapcsolni természetesen nem szabad, ám kérdés, hogy szabad-e magasabbra állítani a hőfokot. (Sok tűzhelyen problémát jelent az is, hogy kijelzi a hőfokot, vagy bekapcsol egy kis lámpa, ha magasabbra vesszük. Ilyen esetben semmiképp nem lehet a hőfokon állítani.) Ennek megválaszolásához ismernünk kell a tűzhelyek hőfokszabályozásának mechanikáját⁴¹. Ez kétféleképpen történhet. Az egyik esetben új szál gyullad be, másik esetben azt a hőfokot emeli meg a rendszer, ahol kikapcsol a lap. Az első eset tiltott, mivel új tűz gyújtását jelenti⁴². Azonban mivel nem lehet mindig biztosan tudni, milyen technológiát alkalmaz egy tűzhely, nem találtam

2018-2019 לוח שנה תשע"ט

hány perccel előbb, Budapesttől nyugatra néhány perccel később kell gyűjtani.
is szerint vannak megadva, tehát **nem** kell hozzáadni egy órát!

Szombati imaidők és vacsora a Pesti Jesivában
(Budapest VI., Vasvári Pál utca 5.)
Pénteken este: télen 18.00, nyáron 19.30
Szombaton és ünnepnapon reggel: 9.15
**Az aktuális heti programunkat lásd
részletesen a www.zsido.com oldalon.**

II. Ádár-Niszán תשע"ט			
RD	CSÜTÖRTÖK	PÉNTEK	SZOMBAT
27	II. Ádár 28	II. Ádár 29 Gyertyagyújtás: 19.00	Niszán 1 Kimenetele: 20.08 Táziá Sábát HáChodes
3	4	5	6
5	Niszán 6	Niszán 7 Gyertyagyújtás: 19.10	Niszán 8 Kimenetele: 20.18 Mócorá Sábát Hágádol
10	11	12	13
12	Niszán 13	Niszán 14 Gyertyagyújtás: 19.20	Niszán 15 Gyertyagyújtás: 20.30
17	18	19 Erev Peszách	20 Peszách 1
19	Niszán 20 Gyertyagyújtás: 19.28	Niszán 21 Gyertyagyújtás: 19.30	Niszán 22 Kimenetele: 20.41
24	Félünnep 4	25 Peszách 7	26 Peszách 8
er esték minden korosztálynak: április 19. és 20. www.zsido.com/peszach			
Mázkir időpont: április 27. kb. 11 órakor			

2019. MÁJUS				5779. Niszán-Ijár תשע"ט			
VASÁRNAP	HÉTFŐ	KEDD	SZERDA	CSÜTÖRTÖK	PÉNTEK	SZOMBAT	
www.zsidoiskola.hu Tel.: 781-4760				Niszán 26	Niszán 27	Niszán 28 Gyertyagyújtás: 19.39	Niszán 29 Kimenetele: 20.52
			1	2	3	4	Ácháré
Niszán 30	Ijár 1	Ijár 2	Ijár 3	Ijár 4	Ijár 5 Gyertyagyújtás: 19.49	Ijár 6 Kimenetele: 21.04	Ijár 7
Újhold 1	Újhold 2						Ködosim
5	6	7	8	9	10	11	
Ijár 7	Ijár 8	Ijár 9	Ijár 10	Ijár 11	Ijár 12 Gyertyagyújtás: 19.58	Ijár 13 Kimenetele: 21.14	Ijár 14
12	13	14	15	16	17	18	Emor
Ijár 14	Ijár 15	Ijár 16	Ijár 17	Ijár 18	Ijár 19 Gyertyagyújtás: 20.06	Ijár 20 Kimenetele: 21.24	Ijár 21
Peszách Sáni				LágBáOmer			Böhár
19	20	21	22	23	24	25	
Ijár 21	Ijár 22	Ijár 23	Ijár 24	Ijár 25	Ijár 26 Gyertyagyújtás: 20.13		
26	27	28	29	30	31		

5779. Sziván-Támuz תשע"ט			
RD	CSÜTÖRTÖK	PÉNTEK	SZOMBAT
30	Támuz 1	Támuz 2 Gyertyagyújtás: 20.25	Támuz 3 Kimenetele: 21.44
3	Újhold 2	4	5
7	Támuz 8	Támuz 9 Gyertyagyújtás: 20.21	Támuz 10 Kimenetele: 21.39
10	11	12	13
14	Támuz 15	Támuz 16 Gyertyagyújtás: 20.15	Támuz 17 Kimenetele: 21.31
17	18	19	20
21	Támuz 22	Támuz 23 Gyertyagyújtás: 20.08	Támuz 24 Kimenetele: 21.21
24	25	26	27
28			
31			

2019. AUGUSZTUS				5779. Támuz-Áv תשע"ט			
VASÁRNAP	HÉTFŐ	KEDD	SZERDA	CSÜTÖRTÖK	PÉNTEK	SZOMBAT	
Keresd meg a Zsidó sátrat a Szigeten!				Támuz 29	Áv 1 Gyertyagyújtás: 19.59	Áv 2 Kimenetele: 21.10	Áv 3
				1	Újhold	2	Mátot- Mászé
Áv 3	Áv 4	Áv 5	Áv 6	Áv 7	Áv 8 Gyertyagyújtás: 19.48	Áv 9 Kimenetele: 20.57 A böjt kezdete: 20.05	Áv 10 Dvárím Sábát Cházon
4	5	6	7	8	9	10	
Áv 10 Kimenetele: 20.37	Áv 11	Áv 12	Áv 13	Áv 14	Áv 15 Gyertyagyújtás: 19.36	Áv 16 Kimenetele: 20.44	Áv 17 Váéchtánán Sábát Náchámu
Böjtnap	11	12	13	14	15	16	17
Áv 17	Áv 18	Áv 19	Áv 20	Áv 21	Áv 22 Gyertyagyújtás: 19.24	Áv 23 Kimenetele: 20.30	Áv 24
18	19	20	21	22	23	24	Ékev
Áv 24	Áv 25	Áv 26	Áv 27	Áv 28	Áv 29 Gyertyagyújtás: 19.10	Áv 30 Kimenetele: 20.15	Áv 31
25	26	27	28	29	30	31	Röé

• Reggeltől az *elsőszülöttek böjtje*, amelyet egy tal-
mudi traktátus tanulmányának befejezésével egybekötött
lakomával szokás megváltani. • Erev Peszách napján
10.23-ig szabad még kenyert, illetve kovászosot enni,
11.33-ig szabad azt birtokolni, de pászkat egészen
estig nem eszünk. • Legkésőbb a reggeli órákban
„eladjuk a chámecot” egy nem zsidónak: írásban
felhatalmazunk egy rabbit az üzlet lebonyolítására,
hogy ily módon ne legyen tulajdonunkban semmiféle
kovászos étel. • Peszách nyolc napig tart: az első
két és utolsó két nap teljes ünnep, a közbeeső négy
nap félünnep. • Peszách a kovásztalan kenyér, a
máccá (pászka) ünnepe. • Az ünnep második estéjén
kezdődik az omers-számlálás, ami 49 napig, Sávuot
(a hetek) ünnepéig tart. • A peszách imarendben
naponta elmondjuk a Hálél hálaimát, felolvassunk
egy szakaszt a Tórából és Muszáfi imát mondunk. Az
ünnep első napján mondjuk a Tál („Harmat”) imát. •
Peszách-tól kezdve minden szombat délután a Pirké
ávotot, Az atyák bölcs tanításait tanulmányozzuk.

5779. Ijár – 2019. május
Ijár 18. (május 23.) Lág BáOmer, örömnep,
amely megszakítja az omerszámlálás napjainak
gyászhangulatát.

5779. Sziván – 2019. június
Sziván 6. és 7. (június 9. és 10.) Sávuot, a
Hetek kétnapos ünnepe, a Tóra-adás napja, a három
zarándokünnep egyike. • Imarendje ugyanaz, mint a
másik két zarándokünnep, Peszáché és Szukoté, bele-
értve a Jizkor imát is. • Szokás sokféle tejes ételt enni,
természetesen a kóserség törvényeinek megfelelően el-
különítve a húsos ételtől. • Sávuotkor szokás a lakásokat
és zsinagógákat virággal, falombokkal díszíteni.

5779. Támuz – 2019. július
Támuz 3. A lubavicsi rebbe huszonötödik járcejfja.
Most huszonkét éve aludt ki a nagy Fény. Emlékét
azzal őrizzük meg, hogy nyomdokain haladunk.
• 1927-ben **támuz 12**-én szabadult ki a hatodik
lubavicsi rebbe, rabbi Jozsef Jicchák Schneerson
az orosz kommunizmus börtönéből, ahová a zsidó
kényszerasszimiláció ellen tett lépései miatt zárták.
• **Támuz 18.** böjtnap, mert 70-ben ezen a napon
törték át Titus hadai Jeruzsálem falait, és három héttel
később, áv 9-én a város a rómaiak kezére került. A
böjt reggeltől estig tart. • Ettől a naptól kezdődik
a háromhetes gyászciklus, amely áv 9-éig tart. Ezekben
a napokban nem házasodnak, nem nyiraatkoznak, nem
tartanak vidám összejöveteleket.

5779. Áv – 2019. augusztus
A hónap első kilenc napja az előző két hét gyászának
folytatása, csak súlyosabb formában. Nem mulatunk,
nem eszünk húst, nem iszunk bort: a 2000 évvel ezelőtt
elvesztett zsidó függetlenséget siratjuk, amely a Második
Szentély pusztulásával kezdődött, a zsidóság diaszpórába
hurcolásával folytatódott, majd a Bár Kochbá-felkelés
leverésével és Betár pusztulásával tetőződött be. • Tisá
BöÁv gyászünnepe, mivel az idén szombatba esik, amikor
tilos a gyász, így vasárnapra **áv 10**-re tolódik. Az ünnepet
megelőző nap estéjétől az ünnep kimeneteléig tartó 25
órás, szigorú böjt előírásai pontosan ugyanazok, mint
Jom Kipurkor. A földön ülve gyászszolozsmákat mondunk
gyertyafénynél, és a Szentélyért imádkozunk, hogy a
Messiás által, hamarosan, már napjainkban újjáépüljön. •
A Tisá BöÁvi különleges imarendet lásd az imakönyvben.

5779. Elul-5780 Tisri – 2019. szeptember-október
Ez a bűnbánat hónapja, melyben a zsidó ember magába száll,
és lelkiileg felkészül a közelgő új évre. • A hónap utolsó hetében
naponta Szlichot imákat mondanak. • Ros HáSáná, 5780. újéve
hétfőn és kedden, **szeptember 30-án és október 1-én**
lesz. Mindnyájan írassunk be az Élet Könyvébe, és legyünk
érdemesek eredményekben gazdag, egészséges és biztonságos
új évre, amelyben jobb zsidók leszünk, mint eddig voltunk! (NK)

Az *Egység* című folyóirat melléklete. A folyóirat jelen számának megjelenését a Nemzeti Civil Alapprogram is támogatta.
Kiadja a Chábád Lubavics Zsidó Nevelési és Oktatási Egyesület
(1052 Budapest, Károlyi krt. 20. Telefon: 268-0183, E-mail: info@zsido.com)
A naptárral kapcsolatos gyakorlati kérdéseivel forduljon bizalommal,
levélben vagy telefonon Oberlander Báruch rabbihoz a kiadó címén!

ZSIDÓ NAPTÁR 5779 / 2018

A megadott időpontok Budapesten érvényesek. Vidéken: Budapesttől keletre nézve.
Március végétől október végéig az időpontok a nyári időszámítás szerint.

2018. SZEPTEMBER 5778-79. Elul-Tisri ח' תשרי - ח' תשע"ט אלול						
VASÁRNAP	HÉTFŐ	KEDD	SZERDA	CSÜTÖRTÖK	PÉNTEK	SZOMBAT
Mázkir időpont: szeptember 19., kb. 11 órákor						Elul 21 Kimenetele: 20.13
						Ki Távo 1
Elul 22 2	Elul 23 3	Elul 24 4	Elul 25 5	Elul 26 6	Elul 27 Gyertyagyújtás: 18.54 7	Elul 28 Kimenetele: 19.58 Nicávim 8
Elul 29 Gyertyagyújtás: 18.50 Erev Ros Hásáná 9	Tisri 1 Gyertyagyújtás: 19.53 Ros Hásáná 1 10	Tisri 2 Kimenetele: 19.51 Ros Hásáná 2 11	Tisri 3 Kimenetele: 19.33 Gedáljá böjtje 12	Tisri 4 13	Tisri 5 Gyertyagyújtás: 18.40 14	Tisri 6 Kimenetele: 19.43 Vájélech Sábát Suvá 15
Tisri 7 16	Tisri 8 17	Tisri 9 Gyertyagyújtás: 18.32 18	Tisri 10 Kimenetele: 19.34 Jom Kipur 19	Tisri 11 20	Tisri 12 Gyertyagyújtás: 18.26 21	Tisri 13 Kimenetele: 19.28 Háázinu 22
Tisri 14 Gyertyagyújtás: 18.21 Tisri 21 Gyertyagyújtás: 18.07 Hosáná Rábá 30	Tisri 15 Gyertyagyújtás: 19.24 Szukkot 1 24	Tisri 16 Kimenetele: 19.22 Szukkot 2 25	Tisri 17 Félünnep 1 26	Tisri 18 Félünnep 2 27	Tisri 19 Gyertyagyújtás: 18.11 Félünnep 3 28	Tisri 20 Kimenetele: 19.14 Félünnep 4 29

2018. OKTÓBER			
VASÁRNAP	HÉTFŐ	KEDD	SZERDA
	Tisri 22 Gyertyagyújtás: 19.10 Smini Áceret 1	Tisri 23 Kimenetele: 19.08 Szimchát Torá 2	Tisri 24 Chesván 3
Tisri 28 7	Tisri 29 8	Tisri 30 Ujhold 1 9	Chesván 4 Ujhold 2
Chesván 5 14	Chesván 6 15	Chesván 7 16	Chesván 8 17
Chesván 12 21	Chesván 13 22	Chesván 14 23	Chesván 15 24
Chesván 19 Téli időszámítás kezdete 28	Chesván 20 29	Chesván 21 30	Chesván 22 31

2018. DECEMBER 5779. Kiszlév-Tévet ט' טבת - ט' כסלו						
VASÁRNAP	HÉTFŐ	KEDD	SZERDA	CSÜTÖRTÖK	PÉNTEK	SZOMBAT
Chánukái gyertyagyújtás december 2-ától minden este a Nyugati téren 18.00-kor						Kiszlév 23 Kimenetele: 16.47 Vájésev 1
Kiszlév 24 Erev Chánuká 2	Kiszlév 25 Chánuká 1 3	Kiszlév 26 Chánuká 2 4	Kiszlév 27 Chánuká 3 5	Kiszlév 28 Chánuká 4 6	Kiszlév 29 Gyertyagyújtás: 15.34 Chánuká 5 7	Kiszlév 30 Kimenetele: 16.45 Chánuká 6, Ujhold 1 Mikéc 8
Tévet 1 Ujhold 2 Chánuká 7 9	Tévet 2 Chánuká 8 10	Tévet 3 11	Tévet 4 12	Tévet 5 13	Tévet 6 Gyertyagyújtás: 15.34 14	Tévet 7 Kimenetele: 16.46 Vájigás 15
Tévet 8 16	Tévet 9 17	Tévet 10 Kimenetele: 16.30 Böjt nap 18	Tévet 11 19	Tévet 12 20	Tévet 13 Gyertyagyújtás: 15.37 21	Tévet 14 Kimenetele: 16.49 Vájchi 22
Tévet 15 23	Tévet 16 24	Tévet 17 25	Tévet 18 26	Tévet 19 27	Tévet 20 Gyertyagyújtás: 15.41 28	Tévet 21 Kimenetele: 16.53 Smot 29
Tévet 22 30	Tévet 23 31					

2019. JANUÁR			
VASÁRNAP	HÉTFŐ	KEDD	SZERDA
		Tévet 24 1	Tévet 25 2
Tévet 29 6	Svát 1 Ujhold 7	Svát 2 8	Svát 3 9
Svát 7 13	Svát 8 14	Svát 9 15	Svát 10 16
Svát 14 20	Svát 15 Tu bi Svát 21	Svát 16 22	Svát 17 23
Svát 21 27	Svát 22 28	Svát 23 29	Svát 24 30

5778-5779. Tisri – 2018. szeptember-október
Szeptember 1-én, szombat éjjel kezdik a Szlichot nevű bűnbánó imákat mondani, egészen Ros Hásánáig.
• A zsidó időszámítás szerint Ros Hásánákor (idén szeptember 10-11.) teremti Isten a világot 5779 évvel ezelőtt. Ros Hásáná lényege a bűnbánás, ennek elérésére sófárt (koskürtöt) fújunk, és délután tartjuk a Táslich szertartást, amelynek keretében jelképesen a folyóba vetjük vétkeinket. • A Ros Hásáná (újév) és Jom Kipur (engesztelőnap) közötti időt tíz bűnbánó napnak nevezzük. • Ezeknek a főünnepnek a lényege a megtérés, a magunkba mélyedés, a rossz cselekedetek megbánása és a zsidósághoz való töretlen ragaszkodás megfogadása. • Az imarendben bizonyos betoldások, illetve változások vannak (lásd az imakönyvet). • **Szeptember 19.,** szerda: Jom Kipur (engesztelőnap). Az ünnepet megelőző nap estétől az ünnep kimeneteléig 25 órai szigorú böjtöt kell tartani, ezért előző nap micvá sokat enni. • Jom Kipurkor tilos fürödni, szépítkezni, börcipőt húzni (műanyag vagy vászoncipőt szabad) és házasságot elni, mert a Tóra sanyargatást ír elő. • A Jom Kipur imarendet az ünnepi imakönyv, a Máchor tartalmazza. Ennek lényege a bevezető Kol nidre (kedd este) és a Jizkor, halott szeretteink lelki üdvéért,

valamint a Nöilá imádság (szerda késő délután). • Már most foglalja le helyét valamelyik zsinagógában! A mi zsinagógánk címe: Budapest VI., Vasvári Pál utca 5. és III., Lajos u. 163. • **Szeptember 24-én,** hétfőn kezdődik Szukkot, a sátrak ünnepe, amely kilenc napig tart. • Az első két nap főünnep. A következő öt nap úgynevezett félünnep, majd az utolsó két nap ismét főünnep, mindkettő szigorúan munkaszüneti nap, akárcsak a szombat vagy a Jom Kipur. Ezeken az ünnepnapokon bizonyos feltételek mellett szabad főzni. • Szukkot ünnepén sátorban, szukkában kell étkezni. Magyarországon a zsinagógák udvarán szoktak sátrat építeni. Szombat kivételével minden nap áldást mondunk a négy jelképes növényre, az etrog, luláv, hádász és árává ünnepi csokrára. Ünnepi csokrot a hitközségeken lehet igényelni. • **Az ünnep utolsó napja Szimchát Torá,** a Tóra örömmünnepe. A zsinagógákban ünnepélyesen körülviszik a Tóra-tekercseket, ezzel is kifejezve az elszakíthatatlan kapcsolatot a zsidó nép és a Tóra között: mi tartjuk a Tórát, bennünket pedig a Tóra tart meg.

5779. Chesván – 2018. október-november
A zsidó naptár egyetlen hónapja, amelyben – Ros Chodes, újhold napja – kivételével nincs különleges

ünnepe. • Az újholdi imarendet – Hálél, Tóra-olvasás, Muszáf ima – lásd az imakönyvben. • Ebben a hónapban kihasználhatjuk a szabad időt a zsidóság és a héber nyelv intenzívebb tanulmányozására. Mindenki kötelessége megismerni saját népe kultúráját, nyelvét, irodalmát, vallását.

5779. Kiszlév – 2018. november-december
Kiszlév 19-én ünneplik „a chaszidizmus újévét”, annak emlékére, hogy Snéur Zálmán rabbi, a chábád chaszidizmus alapítója, 1798-ban ezen a napon szabadult ki az orosz cár börtönéből, ahol koholt vád alapján fogva tartották. • **December 2-án** este kezdődik a nyolc napig tartó Chánuká, a fény ünnepe. • Az ünnep minden estéjén egy-egy gyertyával többlet gyújtunk meg az ablakba kitett gyertyatartóban. • Ez a csodát jelképezi, amely i. e. 165-ben történt, amikor a zsidóságukhoz hűséges kevesek a Makkabeusok vezetésével legyőzték a szíriai görögök hatalmas hadseregét: gátat vetettek az asszimilációnak, amely szellemi és fizikai megsemmisülésükhöz vezetett volna. Az újjáavatott Szentélyben csak egy napra elegendő olaj maradt a menóra lángjának meggyújtásához, de ez nyolc napig égett. • A chánukái külön imarendben naponta Hálél (hálaadó imát) mondunk. Ezenkívül a

018-2019 ט"ש לוח שנה תשע"ט

hány perccel előbb, Budapesttől nyugatra néhány perccel később kell gyűjtani.
 ás szerint vannak megadva, tehát **nem** kell hozzáadni egy órát!

Szombati imaidők és vacsora a Pesti Jesivában
 (Budapest VI., Vasvári Pál utca 5.)
 Pénteken este: télen 18.00, nyáron 19.30
 Szombaton és ünnepnapon reggel: 9.15
**Az aktuális heti programunkat lásd
 részletesen a www.zsido.com oldalon.**

5779. Tisri-Chesván ט"ש תשרי-חשון			
RD	CSÜTÖRTÖK	PÉNTEK	SZOMBAT
4	Tisri 25	Tisri 26 Gyertyagyújtás: 17.57	Tisri 27 Kimenetele: 19.00
3	4	5	Brésit 6
n 1	Chesván 2	Chesván 3 Gyertyagyújtás: 17.44	Chesván 4 Kimenetele: 18.46
10	11	12	Noách 13
n 8	Chesván 9	Chesván 10 Gyertyagyújtás: 17.30	Chesván 11 Kimenetele: 18.34
17	18	19	Lech-Lechá 20
n 15	Chesván 16	Chesván 17 Gyertyagyújtás: 17.18	Chesván 18 Kimenetele: 18.22
24	25	26	Vájérá 27
n 22	Mázkir időpont: október 1., kb. 11 órákor		
31			

2018. NOVEMBER				5779. Chesván-Kiszlév ט"ש חשון-כסלו		
VASÁRNAP	HÉTFŐ	KEDD	SZERDA	CSÜTÖRTÖK	PÉNTEK	SZOMBAT
Látogasson el Budapest legrégebbi, ma is működő ortodox zsinagógájába! VI., Vasvári Pál utca 5.				Chesván 23	Chesván 24 Gyertyagyújtás: 16.07	Chesván 25 Kimenetele: 17.12
				1	2	Chájé Szará 3
Chesván 26	Chesván 27	Chesván 28	Chesván 29	Chesván 30	Kiszlév 1 Gyertyagyújtás: 15.57	Kiszlév 2 Kimenetele: 17.03
4	5	6	7	Újhold 1 8	Újhold 2 9	Toldot 10
Kiszlév 3	Kiszlév 4	Kiszlév 5	Kiszlév 6	Kiszlév 7	Kiszlév 8 Gyertyagyújtás: 15.48	Kiszlév 9 Kimenetele: 16.56
11	12	13	14	15	16	Vájécé 17
Kiszlév 10	Kiszlév 11	Kiszlév 12	Kiszlév 13	Kiszlév 14	Kiszlév 15 Gyertyagyújtás: 15.42	Kiszlév 16 Kimenetele: 16.50
18	19	20	21	22	23	Vájislách 24
Kiszlév 17	Kiszlév 18	Kiszlév 19	Kiszlév 20	Kiszlév 21	Kiszlév 22 Gyertyagyújtás: 15.37	
25	26	27	28	29	30	

5779. Tévé-Svát ט"ש שבט-שבט			
RD	CSÜTÖRTÖK	PÉNTEK	SZOMBAT
5	Tévé 26	Tévé 27 Gyertyagyújtás: 15.48	Tévé 28 Kimenetele: 16.59
2	3	4	Váérá 5
	Svát 4	Svát 5 Gyertyagyújtás: 15.56	Svát 6 Kimenetele: 17.07
9	10	11	Bo 12
	Svát 11	Svát 12 Gyertyagyújtás: 16.05	Svát 13 Kimenetele: 17.16
16	17	18	Bösálách 19
	Svát 18	Svát 19 Gyertyagyújtás: 16.15	Svát 20 Kimenetele: 17.25
23	24	25	Jitro 26
	Svát 25		
30	31		

2019. FEBRUÁR				5779. Svát-I. Ádár ט"ש ראשון תשע"ט		
VASÁRNAP	HÉTFŐ	KEDD	SZERDA	CSÜTÖRTÖK	PÉNTEK	SZOMBAT
Támogassa munkánkat a jövedelemadó 1+1 százalékával. Chábád Lubavics Alapítvány: 19663038-1-42 Egységes Magyarországi Izraelita Hírközlés: 1287				Svát 26 Gyertyagyújtás: 16.26	Svát 27 Kimenetele: 17.35	
				1	2	Mispátim 3
Svát 28	Svát 29	Svát 30 Újhold 1 5	I. Ádár 1 Újhold 2 6	I. Ádár 2	I. Ádár 3 Gyertyagyújtás: 16.37	I. Ádár 4 Kimenetele: 17.45
3	4	5	6	7	8	Trumá 9
I. Ádár 5	I. Ádár 6	I. Ádár 7	I. Ádár 8	I. Ádár 9	I. Ádár 10 Gyertyagyújtás: 16.48	I. Ádár 11 Kimenetele: 17.55
10	11	12	13	14	15	Töcavé 16
I. Ádár 12	I. Ádár 13	I. Ádár 14	I. Ádár 15	I. Ádár 16	I. Ádár 17 Gyertyagyújtás: 16.59	I. Ádár 18 Kimenetele: 18.06
17	18	Purim Kátán 19	Susán Purim Kátán 20	21	22	Ki Tiszá 23
I. Ádár 19	I. Ádár 20	I. Ádár 21	I. Ádár 22	I. Ádár 23		
24	25	26	27	28		

Tizenkilenc áldásban és az étkezés utáni áldásban van külön betoldás: az *Al Hánisim* („A csodákért”) ima.

5779. Tévé – 2018. december-2019. január
December 9-én este gyűjtjük meg utoljára a *Chánuká*-gyertyát. • **Tévé 10-én** egész napos böjt a Szentély pusztulásának emlékére, mert i. e. 588-ban ezen a napon kezdte meg Nabukodonozor, Babilónia királya, Jeruzsálem ostromát.

5779. Svát – 2019. január-február
Svát 15. Tu BiSvát (vagy *chámisá ászár bisvát*), amelyet a *Talmud* a fák újévéként említ. Ettől a dátumtól számítják a fa gyümölcseire vonatkozó különböző törvényekkel kapcsolatos időpontokat. Szokás ezen a napon sokféle – néhol egyenesen tizenötféle – gyümölcsöt enni, elsősorban olyanokat, amelyek Izrael földjén honosak: szőlőt, fügét, gránátalmát, datolyát, olajbogyót.

5779. I. Ádár – 2019. február-március
 Rendszerint ebben a hónapban van Purim, de amikor – a szökőév miatt – az évben 13 hónap és két ádár van – akkor a Purimot a II. Ádárban tartják meg. Így most I. Ádár 14-én, csupán ún. *Purim kátán*-t (kis Purim) tartunk, emlékeztetül az igazságra. • Akinek Ádár havában van *járcejfa* – azt a II. Ádár havában tartja.

A szombati gyertyák meggyújtása

A férjes asszonyok két gyertyát gyújtanak; van, ahol minden gyermek után egy-egy további is. A kislány hároméves kora körül, amikor már el tudja mondani az áldást, kap szüleitől egy gyertya-tartót, és elkezd a szombati fények gyújtását.

A lányok csak egy gyertyát gyújtanak, előbb, mint anyjuk, hiszen lehet, hogy a mamának még egy kicsit segítenie kell a gyújtásban, aki nem nyúlhat több gyertyához, ha már gyújtott.

Szokás néhány pénzdarabot tenni a cedek perselybe a gyertyák meggyújtása **előtt**.

Az asszony vagy a lány meggyújtja a gyertyákat, kezét kiterjeszti a lángok mögött, mintha megölelné őket. Három körkörös, hívogató mozdulattal érzékelteti, hogy elfogadja a szombat szentségét. Azután kezével eltakarja szemét, és elmondja az áldást:

ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם, אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר של שבת קודש.

*Báruch átá ádonáj Elohénu Melech HáOlám áser kidsánu bömicvotáv vöcivánu
 lóhádlík nér sel sábat kodes.*

Áldott vagy Te, Örökkévaló Istenünk, a Világ Királya, ki megszentelt minket parancsolataival, s meghagyta, hogy gyűjtsuk a szombat fényét!

Ezután felfedi szemét, hogy befogadhassa a szombat fényét. Úgy tartják, a gyújtás ideje különösen alkalmas arra, hogy egészségért és boldogságért imádkozzunk. Az ilyen ima hamar meghallgatásra talál, mert a szombati gyertyagyújtás nagy micvájának teljesítése közben mondjuk.

Fontos! A szombati gyertyákat pénteken este, naplemente előtt kb. 18 perccel kell meggyújtani. Naplemente után tilos gyújtani, mert a szombat megszenteltetésének számít!

Az Egység című folyóirat melléklete. A folyóirat jelen számának megjelenését a Nemzeti Civil Alapprogram is támogatta.
Kiadja a Chábád Lubavics Zsidó Nevelési és Oktatási Egyesület
(1052 Budapest, Károly krt. 20. Telefon: 268-0183, E-mail: info@zsido.com)
A naptárral kapcsolatos gyakorlati kérdéseivel forduljon bizalommal,
levélben vagy telefonon Oberlander Bárucl rabbihoz a kiadó címén!

ZSIDÓ NAPTÁR 5779 / 2019

A megadott időpontok Budapesten érvényesek. Vidéken: Budapesttől keletre nézve.
Március végétől október végéig az időpontok a nyári időszámítás szerint.

2019. MÁRCIUS 5779. I-II. Ádár אדר ראשון-אדר שני תשע"ט						
VASÁRNAP	HÉTFŐ	KEDD	SZERDA	CSÜTÖRTÖK	PÉNTEK	SZOMBAT
Dunaparti haszid hétvége – www.zsido.com/dunaparti					I. Ádár 24 Gyertyagyújtás: 17.10	I. Ádár 25 Kimenetele: 18.16 Vajákhél Sábát Skálím
					1	2
I. Ádár 26 3	I. Ádár 27 4	I. Ádár 28 5	I. Ádár 29 6	I. Ádár 30 Újhold 1 7	II. Ádár 1 Gyertyagyújtás: 17.20 Újhold 2 8	II. Ádár 2 Kimenetele: 18.26 Pekudé 9
II. Ádár 3 10	II. Ádár 4 11	II. Ádár 5 12	II. Ádár 6 13	II. Ádár 7 14	II. Ádár 8 Gyertyagyújtás: 17.30 15	II. Ádár 9 Kimenetele: 18.36 Vajikrá Párasát Záchor 16
II. Ádár 10 17	II. Ádár 11 18	II. Ádár 12 19	II. Ádár 13 Kimenetele: 18.26 20	II. Ádár 14 21	II. Ádár 15 Gyertyagyújtás: 17.40 22	II. Ádár 16 Kimenetele: 18.46 Cáv 23
II. Ádár 17 24	II. Ádár 18 25	II. Ádár 19 26	II. Ádár 20 27	II. Ádár 21 28	II. Ádár 22 Gyertyagyújtás: 17.50 29	II. Ádár 23 Kimenetele: 18.57 Smini Párasát Pára 30
II. Ádár 24 Nyári időszámítás kezdete 31						

2019. ÁPRILIS 5779.			
VASÁRNAP	HÉTFŐ	KEDD	SZERDA
	II. Ádár 25 1	II. Ádár 26 2	II. Ádár 27 3
Niszán 2 7	Niszán 3 8	Niszán 4 9	Niszán 5 10
Niszán 9 14	Niszán 10 15	Niszán 11 16	Niszán 12 17
Niszán 16 Kimenetele: 20.31 21	Niszán 17 Félünnep 1 22	Niszán 18 Félünnep 2 23	Niszán 19 Félünnep 3 24
Niszán 23 28	Niszán 24 29	Niszán 25 30	Niszán 26 Széd 31

2019. JÚNIUS 5779. Ijár-Sziván אייר-סיון תשע"ט						
VASÁRNAP	HÉTFŐ	KEDD	SZERDA	CSÜTÖRTÖK	PÉNTEK	SZOMBAT
Elődások és tanulás a Zsidó Tudományok Szabadegyetemén minden nap További információ: 268-0183				Mázkir időpont: június 10., kb. 11 órákor		Ijár 27 Kimenetele: 21.33 Böchukotáj 1
Ijár 28 2	Ijár 29 3	Sziván 1 Újhold 4	Sziván 2 5	Sziván 3 6	Sziván 4 Gyertyagyújtás: 20.19 7	Sziván 5 Gyertyagyújtás: 21.40 Bamidbár 8
Sziván 6 Gyertyagyújtás: 21.41 Sávuot 1 9	Sziván 7 Kimenetele: 21.42 Sávuot 2 10	Sziván 8 11	Sziván 9 12	Sziván 10 13	Sziván 11 Gyertyagyújtás: 20.24 14	Sziván 12 Kimenetele: 21.45 Nászó 15
Sziván 13 16	Sziván 14 17	Sziván 15 18	Sziván 16 19	Sziván 17 20	Sziván 18 Gyertyagyújtás: 20.26 21	Sziván 19 Kimenetele: 21.48 Böchálotchá 22
Sziván 20 23	Sziván 21 24	Sziván 22 25	Sziván 23 26	Sziván 24 27	Sziván 25 Gyertyagyújtás: 20.27 28	Sziván 26 Kimenetele: 21.47 Slách 29
Sziván 27 30						

2019. JÚLIUS 5779.			
VASÁRNAP	HÉTFŐ	KEDD	SZERDA
	Sziván 28 1	Sziván 29 2	Sziván 30 Újhold 1 3
Támu 4 7	Támu 5 8	Támu 6 9	Támu 7 10
Támu 11 14	Támu 12 15	Támu 13 16	Támu 14 17
Támu 18 Kimenetele: 21.09 Böjtnap 21	Támu 19 22	Támu 20 23	Támu 21 24
Támu 25 28	Támu 26 29	Támu 27 30	Támu 28 31

2019. SZEPTEMBER 5779-80. Elul-Tisri אלול-תשרי תשע"ט-תש"פ						
VASÁRNAP	HÉTFŐ	KEDD	SZERDA	CSÜTÖRTÖK	PÉNTEK	SZOMBAT
Elul 1 Újhold 2 1	Elul 2 2	Elul 3 3	Elul 4 4	Elul 5 5	Elul 6 Gyertyagyújtás: 18.57 6	Elul 7 Kimenetele: 20.00 Softim 7
Elul 8 8	Elul 9 9	Elul 10 10	Elul 11 11	Elul 12 12	Elul 13 Gyertyagyújtás: 18.42 13	Elul 14 Kimenetele: 19.45 Ki Téce 14
Elul 15 15	Elul 16 16	Elul 17 17	Elul 18 18	Elul 19 19	Elul 20 Gyertyagyújtás: 18.28 20	Elul 21 Kimenetele: 19.31 Ki Távo 21
Elul 22 22	Elul 23 23	Elul 24 24	Elul 25 25	Elul 26 26	Elul 27 Gyertyagyújtás: 18.14 27	Elul 28 Kimenetele: 19.16 Nicávím 28
Elul 29 Gyertyagyújtás: 18.10 Erev Ros Hásáná 29	Tisri 1 Gyertyagyújtás: 19.12 Ros Hásáná 1 30	Tisri 2 Kimenetele: 19.10 Ros Hásáná 2 1	Tisri 3 Kimenetele: 18.53 Gedáljá böjtje 2	Tisri 4 3	Tisri 5 Gyertyagyújtás: 18.00 4	Tisri 6 Kimenetele: 19.02 Vajelech Sábát Suvá 5

5779. II. Ádár – 2019. március-április
Március 20-án van Eszter böjtje annak emlékére, hogy i. e. 356-ban a bibliai Eszter királyné, nagybátyjával, Mordechájával és a perzsiai zsidók nagy részével együtt böjtölt és esdekelt, hogy meggátolják a gonosz Hámán ellenük szőtt gyilkos tervének végrehajtását. • Ugyanennek a történelmi eseménynek az emlékét őrzi a következő nap, **Ádár 14.**, Purim ünnepe és **Susán Purim (március 21. és 22.)**: Áchászvéros perzsa király Eszter közbenjárására megíúsította a népi rtás tervét. • Purim napján este és reggel felolvassuk a Megilát, Eszter könyvét. Az ünnep fő micvája az ajándékküldés – a misloach mánót – és a szegények támogatása. • A Tizennyolc áldásban és az étkezés utáni áldásban van külön betoldás, az Al hániszim („A csodákért”) ima, de Hálélt nem mondunk.

5779. Niszán – 2019. április
A megváltás hónapja, amelynek tengelyében az egyiptomi kivonulás és és Peszách, a szabadság ünnepe áll. • **Niszán 11.** a lubavicsi rebbe, Menachem M. Schneerson 117. születésnapja. • **Niszán 14. (április 19.) Erev Peszách.** Előző este megvizsgáljuk, marad-e még valami kovászos a már alaposan kitakarított házban (bdikát chámec).

olyan rabbit, aki megengedte volna az elektromos tűzhely hőfokának a magasabbra vételét. Ugyanez áll a kerámialapos tűzhelyre. (Indukciós tűzhelyet csak olyan fém lappal lehet használni, ami biztosítja a folyamatos bekapcsolt állapotot.)

FŐZÉS AZ ÜNNEP ELSŐ NAPJÁRÓL A MÁSIK NAPJÁRA

Ünnepnapon csak az ünnepi étkezésre szabad főzni, hétköznapra vagy más célból nem⁴³. Még az ünnep első napján is csak az arra a napra való ételt lehet megfőzni, nem szabad előre főzni a második napra való ételt⁴⁴. Ennek oka, hogy a gálutban tartott második napok rabbinikus előírás miatt vannak⁴⁵, nem bibliai ünnepek. Ugyancsak tilos Ros hasáná egyik napjáról a másikra főzni⁴⁶.

Megengedett az első napon olyan sokat főzni, hogy abból maradjon a másodikra is. Ennek az engedélynek az a feltétele, hogy az étel készítése során minden alapanyagból tegyük be a teljes mennyiséget a tűzről levett lábosba (pl. egyszerre az összes csirkét, egyszerre az összes rizst stb. mert, ha több részletben tesszük fel a tűzre, akkor az olyan lenne, mintha külön főznénk csak a második napra⁴⁷.

Bizonyos feltételek mellett⁴⁸ megengedett a főzés akkor is, ha az első napra valójában nem is kéne az étel, csak a második napra készül. Ezek a feltételek: 1. már az első napon is kell fogyasztani egy keveset az ételből; 2. csak egy lábasnyi készül ebből a fajta ételből és a fent említett

NÉHÁNY FONTOSABB KONYHAI FOLYAMAT SÁBESZKOR ÉS JOM TOVKOR

Válogatás: Sábesszkor szigorú szabályai vannak a válogatásnak: csak olyat lehet, amit azonnal felhasználunk és csak úgy, hogy a rosszból, szemétből, nem ehetőből vesszük ki a jót⁴⁷. Jom tovkor a válogatás megengedett⁴⁸, kivéve azoknál a dolgoknál, amiket nagy mennyiségben szokás csinálni, pl. gabona válogatása⁴⁹. Csak akkor megengedett kiválogatni a rosszat a jóból, ha ezáltal kevesebb munka lesz, mivel pl. a nem ehető rész sokkal kevesebb, mint az ehető (pl. halból ki szabad szedni a szálkáját)⁷⁰. Ha meg lehetett volna tenni a válogatást ünnep előtt is, akkor a jom tovon már csak a sábeszi szabályoknak megfelelően lehet válogatni⁷¹.

Pucolás: Sábesszkor szabad késsel zöldséget pucolni, ha azonnal felhasználjuk. Pucolót nem szabad használni⁷². Ezzel szemben jom tovkor szabad pucolni még pucolóval, és nem csak rögtöni használatra⁷³.

Mosogatás: szombaton és jomtovkor el szabad mosogatni azokat az edényeket, amikre még aznap szükség lesz (a többit azért nem, mert azzal a hétköznapra készülnek, ami tilos)⁷⁴. Ilyenkor nem kell konkrétan kiszámolni, hány darabra lesz szükség, akár tízet is elmoshatunk, hiába van csak egyre szükségünk⁷⁵. Ha azonban kellemetlen szagot teremt a lakásban a mosatlan edény, akkor sábeszi szükséglet elmosogatni⁷⁶. Nem lehet szivacsot használni mosogathoz⁷⁷, csak speciális sábeszi mosogatórongyot, amit nem lehet kifacsarni, vagy kefé⁷⁸.

Sábesszkor nem szabad vizet melegíteni, ezért átfolyó bojler se szabad használni. A feleségem még sábesz bejövetele előtt enged edénybe meleg vizet és azzal mosogat el az étkezés után. Jom tovkor szabad vizet melegíteni a mosogathoz⁷⁹, vagy boilerből vizet használni⁸⁰.

Nem szabad bekapcsolni a mosogatógépet, még időzítővel sem, mert zajos és félő, hogy azt fogják mondani az emberről mások, hogy sábeszkor vagy jom tovkor kapcsolta be⁸¹. (Ennek alapján Mose Feinstein rabbi szerint⁸² pl. a légkondicionáló sem használható időzítővel, amit ő csak a lámpa kapcsolására engedélyez. Azonban nem ez az elfogadott vélemény.)

módon minden alapanyagból egyszerre kerüljön bele a teljes mennyiség; 3. még az első nap délelőttjén, az étkezés előtt elkészüljön⁴⁹; 4. nem szabad deklaráltan a második nap miatt főzni⁵⁰.

Ha mégis délután főtt az étel, akkor, ha kóstolnak belőle aznap, szabad a második napon fogyasztani⁵¹. Ha pedig két lábasban készült, akkor tilos ebből az ételből bármi is ennie annak, akinek főzték⁵².

¹ 2Mózes 20:8–11., 5Mózes 5:12–15.; ² 3Mózes 23:7–8., 21., 24., 28., 35–36.; ³ 2Mózes 12:16.; ⁴ Uo. 31:15., 3Mózes 23:3., 32.; ⁵ Uo. 24., 39.; ⁶ Rási a 2Mózes 31:15-höz.; ⁷ Mógilá 7b.; ⁸ Sulchán áruach RSZ 243:1.; ⁹ Uo. 495:10.; ¹⁰ Sábát 73a.; ¹¹ SÁ RSZ uo. 2.; ¹² Lásd uo. 8.; ¹³ Uo.; ¹⁴ Turé záháv 495:2.; ¹⁵ Uo. 9.; ¹⁶ Bécá 12a., SÁ RSZ uo. 3.; ¹⁷ SÁ RSZ uo.; ¹⁸ Uo. 22b. végén, SÁ RSZ 511:5.; ¹⁹ Sévet hálévi responsum 10. kötet 79:4.; ²⁰ Nité Gáviél, Jom tov 1. kötet 22:20.; ²¹ SÁ RSZ 518:1.; ²² Lásd Nité Gáviél uo. 15.; ²³ Uo. 5.; ²⁴ Böer Mose responsum 8. kötet 225. fejezet; ²⁵ Nité Gáviél uo. 2:2.; ²⁶ SÁ RSZ uo. 6., a RöMÁ alapján uo. 1.; ²⁷ Ktáv Sofér responsum OC 67. fejezet; ²⁸ A Sulchán áruach kivonata 98:31.; ²⁹ SÁ RSZ 502:1.; ³⁰ Lásd Lévi Jichák Helerin: Háchásmál bósábát 8. fejezet; ³¹ Nité Gáviél uo. 20:11.; ³² SÁ RSZ 502:1. Lásd még Sulchán jomtov 1. kötet 441–442. oldal; ³³ Mágdot responsum 110. fejezet; ³⁴ Vájáán Jozsef uo. 327. fejezet; ³⁵ Nité Gáviél uo. 20:3.; ³⁶ RSZ 507:12. végén; ³⁷ Uo. 502:7., 514:6.; ³⁸ Mágén Ávrahám 514:2.; ³⁹ Vájáán Jozsef responsum 3. kötet 332. fejezet; ⁴⁰ Sulchán Jomtov 1. kötet 15. fejezet 8. lábjegyzet; ⁴¹ Smirát sábát köhlchátá 1. kötet 13:10., lásd még uo. 52. lábjegyzet; ⁴² Nité Gáviél uo. 21:2.; ⁴³ SÁ OC 507:4. végén; ⁴⁴ Igrot Mose responsum OC 1. kötet 115., 128. fejezet, 4. kötet 103. fejezet; ⁴⁵ De lásd Smirát sábát uo. 49. lábjegyzet; ⁴⁶ Migdolot merkáchim responsum OC 97. fejezet; ⁴⁷ Vájáán Jozsef uo.; ⁴⁸ Smirát sábát uo. 1:27.; ⁴⁹ Sulchán jomtov 2. kötet végén, responsum 17:1., 18:1.; ⁵⁰ Uo. 13:3., 10. végén; ⁵¹ Böer Mose uo. 6. kötet, Electric, 46. fejezet; ⁵² SÁ 503:1., 512:1.; ⁵³ SÁ 503:1.; ⁵⁴ Talmud, Bécá 4b. végén; ⁵⁵ SÁ uo.; ⁵⁶ Uo. 2.; ⁵⁷ SÁ RSZ uo. 6.; ⁵⁸ Uo. 9.; ⁵⁹ Uo. 4., 6–7.; ⁶⁰ Uo. 11.; ⁶¹ Uo. 12.; ⁶² SÁ 320. fejezet, 495:2.; ⁶³ Lásd SÁ 320:6., Nité Gáviél uo. 4:4.; ⁶⁴ SÁ 4., 7.; ⁶⁵ SÁ 321:12.; ⁶⁶ Uo.; ⁶⁷ SÁ uo. 9., RSZ uo. 8.; ⁶⁸ SÁ uo. 504:1.; ⁶⁹ Uo. 495:2., RSZ uo. 9.; ⁷⁰ SÁ uo. 504:1.; ⁷¹ Nité Gáviél uo. 6:6.; ⁷² Smirát sábát uo. 9:1–3.; ⁷³ Minchát Jichák responsum 4. kötet 82:37.; ⁷⁴ SÁ 509:6.; ⁷⁵ Nité Gáviél uo. 1. kötet, responsum, 6. fejezet; ⁷⁶ SÁ 319:1.; ⁷⁷ Uo. 510:2.; ⁷⁸ RSZ uo. 3.; ⁷⁹ SÁ uo.; ⁸⁰ RSZ uo. 5.; ⁸¹ Smirát sábát uo. 3:31.; ⁸² Sábát köhlachá 2. kötet 13:4., 9–10.; ⁸³ Smirát sábát uo. 4:10.; ⁸⁴ SÁ RSZ 323:6.; ⁸⁵ Uo. 7.; ⁸⁶ Böer Mose uo. 6. kötet 82. fejezet; ⁸⁷ Nité Gáviél uo. 27:8. a SÁ RSZ 302:10. alapján; ⁸⁸ Lásd SÁ uo. 17.; ⁸⁹ Vájáán Jozsef uo. 1. kötet 171. fejezet; ⁹⁰ SÁ 511:2. RöMÁ; ⁹¹ Vájáán Jozsef uo. 3. kötet 326. fejezet; ⁹² Nité Gáviél uo. 3.; ⁹³ Böer Mose uo., Electric, 70. fejezet; ⁹⁴ Nité Gáviél uo. 15. a SÁ 252:5. alapján; ⁹⁵ Igrot Mose uo. 4. kötet 60. fejezet.

ISKOLANYITOGATÓ

Folytatódnak az EMIH oktatási intézményeinek sikeres projektjei a 2018/19-es tanévben is. Korábbi lapszámainkban már beszámoltunk arról, hogy milyen volt az elmúlt tanév az EMIH oktatási intézményeiben. Most, hogy túl vagyunk a nyári szünet felén, és lassacskán el kell kezdeni beszerezni a taneszközöket vagy az utolsó pillanatban beíratni a gyermekünket a megfelelő intézménybe – ideje szót ejteni a következő tanévben várható újításokról, programokról, illetve a tanulmányi eseményekről. V. SHEPHERD ÍRÁSA

Bét Menáchem Gyermekoktatási Központ – HAGYOMÁNY ÉS FEJLŐDÉS

Zámbo Kálmánné, Irma az iskola világi igazgatója ismertette velünk a központ jövő évi fejlesztéseit. Elmondta, hogy zajlanak az előkészületek a legújabb fejlesztés, egy tanuszoda megvalósítására az épületben. A korábbi év sikereit folytatva újabb digitális táblákat és sporteszközöket terveznek vásárolni, ezzel is segítve az interaktív oktatás kiterjesztését és a sportfoglalkozások változatosabbá tételét. A digitális táblák különösen jó szolgálatot tesznek mind az informatikaoktatásban, mind az interaktív nyelvvoktatásban.

A tanári kar munkáját ettől az évtől a részmunkaidőben dolgozó mentálhigiénés kollégánál mellett főállású fejlesztő-pedagógus is segíti majd. Az idén újabb lehetőségeket kapnak a pedagógusok a továbbképzésre. „2019-től az iskola bekerül az intézményi tanfelügyeleti ellenőrzésbe, ennek kapcsán idén elkészül az iskola önértékelése.” A tavalyi évben sikerrel debütáltak a heti két órában tartott fakultációk: a választható tanórák keretében 2. osztálytól felzárkóztató és tehetséggondozó foglalkozásokat tartanak matematikából, magyarból és zsidó vallási tárgyakból.

A bölcsődében és az óvodában is folytatódik a kiscsoportos, korosztályonkénti gondozás, melybe még több kirándulást és élményalapú oktatást építenek be. A tanuszoda elkészültét is nagyon várják, különleges lehetőség lesz, hogy nem kell elhagyni az épületet a gyerekek által nagyon várt úszásfoglalkozásokhoz.

AlefKids – KÖZÖSSÉGI EGYÜTTLÉT

Hurwitz Dvorától, az ifjúsági szervezet vezetőjétől megtudtuk, hogy az AlefKids kötelékébe ősszel két új, külföldi mádrichá (ifjúsági vezető) érkezik, akinek a vezetésével megújul a vasárnapi program. Sőt, újdonságként péntek esténként is szerveznek a gyerekeknek elfoglaltságot az Óbudai zsinagógában. Havonta egyszer, szombat reggelként is odavárják a klub tagjait imára, játékokra, tartalmas közösségi együttlétre. Tavasszal pedig várják a mádrich és mádrichá-jelöltet, hiszen megkapják diplomájukat az előző képzésen résztvevő fiatalok, és előlről kezdődik az ifjúsági vezetők felkészítése.

Chéder – ÉN JOBB VAGYOK, MINT ÉN

„A chéder teljesen más műfaj: itt van idő az elmélyült tanulásra, ahol mindenki a saját szintjén haladhat az adott tananyagban” – magyarázza Hurwitz Dvora. A legfontosabb a motiváció. Mivel ez a tanulási módszer az IPP (Independent Person Program – ahogy fent említettük: a saját szinten való haladás), a gyerekek nem a társaikkal versenyeznek, hanem saját magukkal. A szülők és a gyerekek is nagyon szeretik ezt a héber és angol nyelvű tanulási programot, ahol az egyéni igényeknek is eleget tudnak tenni. „Nagyon jó érzés a mádrichoknak és mádricháknak (akik segítenek a kisebbeknek a tanulásban), hogy sokszor a gyerekek nem akarnak innen hazamenni, hanem még a meghatározott idő után is szeretnék folytatni a tanulást – tulajdonképpen ez a program lényege.”

Maimonidész Gimnázium – CHÁBÁD VILÁGTALÁLKOZÓ NEW YORKBAN

A Maimonidész Gimnázium következő tanévéről Szilánk Zsuzsa operatív igazgatót kérdeztük, aki elmondta, hogy igyekeznek megoldani a nagy túljelentkezés adta feladatokat. Új tanárok felvétele van napirenden, hogy a megszokott minőséget fenn lehessen tartani. „A felső emelet felújítása folyamatban van, a természettudományos tantárgyak

oktatásához alakítunk ki szaktantermeket. A legmodernebb interaktív táblák érkeznek az iskolába az oktatást megkönnyítendő.”

Augusztusban lesz a gólyatábor Mádon („némi zsidóság-alapképzéssel, kajakozással, szőlészettel és egyéb remek programokkal”), ahol az új tanulók megismerhetik egymást, így nem az első tanítási napon találkoznak először. „Februárban a C-Teens szervezésében a New York-i a Times Square-en megrendezendő Chábád Világtalálkozóra megyünk, ahová a világ minden tájáról érkeznek fiatalok. Ez a nagyszabású összejövetel egymás megismeréséből, tanulásból és egy nagy szombatbúcsúztató buliból áll majd. Nagyon izgalmasnak ígérkezik.”

Hittan – A TAPASZTALATCSERE JEGYÉBEN

Már közel 30 iskolában folyik az EMIH által szervezett zsidó hittan-oktatás. A jól bejáratott program a korábbiaknak megfelelően folytatódik tovább és a szervezők, valamint az oktatók minden felmerülő problémát, nehézséget igyekeznek megoldani. A programban törekszenek a minél interaktívabb oktatásra. Szeptembertől – az évi két továbbképzésen túl – minden hónapban tapasztalatcsere, a tapasztalatok megosztására alkalmas brain-storming jellegű találkozót szerveznek a hittantanároknak az oktatás még sikeresebbé tételéért.

Átid – MINDIG EXTRÉM PROGRAMOK

Az Átid híres arról, hogy mindig valami extrém rendezvénnyel lepi meg a fiatalokat az őszi ünnepeken. *Faith Aser*, az Átid vezetője nem is akart a meglepetésekről sokat elárulni: „mindenki mindent meg fog tudni időben, ha követi a szervezet közösségi oldalait.” Vajon idén a bringó hintó, a hajó és a riksa után milyen hely-

színen lesz a szukkotli sátor?

A téli iskolai szünet idejére tervezik a 4. Mádi sábbátont, és elindítják a Kehilot-programot, amely szélesebb körben szólítja meg a zsidó identitásukat mélyebben megélni kívánó fiatalokat. A hangsúly nem azon van, hogy kizárólag tantermi előadásokon jussanak az érdeklődők használható tudáshoz: „Érdekes utazások, más közösségek megismerése és problémamegoldó tréning is színesíti a programot, amelyre 20-28 év közötti zsidó fiatalok jelentkezhetnek.” A jövő szeptember elejéig tartó kehilot program központja az újonnan megnyíló budavári zsinagóga lesz. A *kehilot@zsido.com* e-mail címen minden egyéb információt megtudhatnak az érdeklődők.

Zsidó Tudományok Szabadegyeteme – INDUL AZ ŐSZI SZEMESZTER

Az őszi nagyünnepek után kezdődik a Zsidó Tudományok Szabadegyetemének újabb szemesztere, melynek témája a Kabbala lesz. A februári – a MAZSÖK támogatásával létrejött – zsidó emancipációról

és szakadásról szóló nagy sikerű minikonferencia után hasonló érdekes és hiánypótló előadásokkal várják az érdeklődőket. Az őszi szabadegyetemre jelentkezni a *zstsz@zsido.com* címen lehet.

Milton Friedman Egyetem – MINDEN SZINTEN SZINTE MINDEN

A Milton Friedman Egyetem (Milton) és fenntartója, az EMIH célja, hogy a megújuló intézmény meghatározó szerepet töltsön be a magyar felsőoktatásban. Ennek érdekében olyan területeken indít új képzéseket, ahol jelentős hiány van megfelelő tudással rendelkező szakemberekből. Már elérhető a Miltonon a sportlétesítmény-menedzsment szakképzés és a közösség-szervező alapszak, illetve a hamarosan induló szociális gondozó-, online pénzügy-számvitel-, digitális szerkesztő képzések, továbbá a Budapesten egyedülálló magánpilóta-képzés. Létrejön a Gazdaságtudományi és Informatikai Kar, a Társadalomtudományi Kar, a Pedagógusképző Kar és a Hittudományi Kar. A Milton, az üzleti igényekhez igazodva, számos új szak indítását tervezi, például kereskedelmi, marketing és turisztikai területen. A tervek között szerepelnek szociális-, valamint művészetközvetítő kurzusok. A Pedagógusképző Karon első lépésként a közgazdasági képzésekhez kapcsolódó közgazdász-tanár képzés, majd a kiépülő infrastruktúrára alapozva óvodapedagógus és tanító képzést indul. A dinamikus növekedés támogatása érdekében az egyetem vezetősége tervezi a békásmegyéri telephely bővítését egy multifunkcionális komplexummal, mely kialakításával létrehozható egy modern, innovatív, sokszínű, kampusz-szerűen működő intézmény.

A KÖZÉPKOR ÉS A 21. SZÁZAD HATÁRÁN

ÉVSZÁZADOK ZSIDÓ LENYOMATAI A BUDAI VÁRNEGYEDBEN

A Budai Várnegyed az országba látogató turisták egyik első számú célpontja, mely 1987 óta az UNESCO Világörökségének is része. A középkori hangulatú utcákat róva több zsidó emlékkal találkozhat a sétáló: mikvével, feltárt és elásott zsinagógákkal, imaszobával és számos emléktáblával is. Ezek egyértelmű zsidó emlékek, melyről már számos alkalommal írtak és írtunk mi is – viszont kevésbé ismert, hogy a negyed újkori zsidó kötődésű látványosságokban is bővelkedik. Akárhogyan is, bármelyik korból is származzanak ezek, a múlt egy-egy darabkáit alkotják és a letűnt kort idézték – eddig. Az EMIH ugyanis a Táncsics Mihály utcai imaházat – eddig múzeumot – újból integrálja az aktív zsidó vérkeringésbe, ugyanis Faith Áser rabbi vezetésével szeptember 6-án zsinagóga nyílik. Ismerjük hát meg a Várnegyed újabb és a legújabb zsidó emberekhez köthető lenyomatait. CSEH VIKTOR ÍRÁSA

SZABADTÉRI ZSIDÓ SZOBORPARK A PALOTA ELŐTT

A palota udvarain számos kisebb-nagyobb bronzba öntött alak szabdálja a teret, melyekről csak kevesen mernék feltételezni, hogy zsidók álmodták meg – már csak azért sem, mert a művészeti ágak közül talán a szobrászat áll a legmesszebb a hagyományos zsidó felfogástól, gondoljunk csak a „Ne csinálj magadnak faragott képet...” (2Mózes 20:4.) kezdetű parancsolatra.

A PALOTA KÖZPONTI LOVASSZOBRA

Nehéz a budai várpalotát a Duna oldaláról úgy fényképezni, hogy azon ne szerepeljen a főbejárat előtti lovasszobor, Savoyai Jenő szobra,

melyet egy lovasberényi, szegény zsidó családba született férfi, Róna József (1861–1939) formált meg. A lovas herceg szobra egyébként nem ide készült: eredetileg Zenta városa rendelte meg az alkotást, melyet hiába öntöttek formába, a vajdasági város végül nem tudta kifizetni – egy ideig úgy tűnt, Róna nyakán maradhat a méretes mű. Róna így írt az ezt követő időszakról:

„Egy napon Romy miniszteri tanácsos jött el műtermembe, s fényképeket kért szobrom minden alkatrészeről. [...] Egy idő múlva Hauszmann Alajos jött el hozzám, s az emlékmű méretei után érdeklődött. Egy szót sem szólt, hogy mi járatban van. Ő volt a vár új építkezésének a tervezője és vezetője,

s ekkor már valami megvillant az agyamban. És álmokat szőttem... és azok valóra váltak!”

Róna pedig jól szőtte az álmait, először 1899-ben a Múcsarnokban állították fel a szobrát, majd egy évvel később a mai helyére idomították a lovas herceget. Az 5,6 méteres pedesztálra emelt alkotás a második világháborúban megsérült, 1968-ban le is bontották, de gondos a restaurálást követően, 1971-ben újból felállították – azóta újra a kert központi eleme.

A TURULMADÁR

A magyar nemzet egyik legősibb szimbóluma a turul. De mit is jelöl valójában a török eredetű turul szó? Valószínűleg sas vagy sólyom

madarat jelent, vélt vagy valós szárnyas lényt, mely a honfoglalásról szóló mítoszba is bekerült, méghozzá rögtön az elejére: a magyar ősök ugyanis egy turult követve kerültek Pannóniába.

A magyarság hadijelvényeként is ismert lény mondája még inkább nem mindennapi, csodálatosabbnak tűnik, annak ismeretében, hogy az ország két legismertebb turul-szobrát ugyanaz a zsidó ember, Donáth Gyula (1850–1909) öntötte bronzba: a korábbi a millennium évében, 1896-ban a bánhidai (tatabányai) koronás turul készült el,

szereplőit viszont felújították, és 1976-ban újra felállították őket.

Sajnos nem volt ilyen szerencsés Ligeti összes munkája: a palota árnyékában, a Dózsa György téren húzódott a „lovasszobor hős emlékműve”, melyet 1937-ben állítottak fel.

Ligeti Miklós grandiózus szoborkompozíciója

ami aztán jó referenciául szolgált 1903-ban, amikor a Várba is fészket rakhatott egy Donáth-féle turul.

A NEMZETI GALÉRIA BRONZ ŐREI

Az 1842-ben megalapított Magyar Izraelita Kézmű- és Földművelési Egyesület (MIKÉFE) ösztöndíjsaként kezdte meg pályafutását Ligeti Miklós (1871–1944) szobrász, kinek két alkotása strázsál a Nemzeti Galéria bejárata előtt: Csongor és Tünde önálló szobrai 1903-ban készültek el, és eredetileg a Habsburg-lépcsőt díszítették. Vörösmarty alakjai és a lépcső a második világháborúban megsérültek, utóbbit a palota rekonstrukciójakor el is bontották, a drámai költemény

tak fel. A monumentális, 19 méter hosszú szoborkompozíció viszont olyan súlyos károkat szenvedett a világháborúban, hogy 1960-ban végül lebontották, és helyére épült a robusztus Dózsa-emlékmű.

WECHSELMANN

A KIVITELEZŐK KIRÁLYA

Wechselmann Ignác (1828–1903) a híres magyar építész, Ybl Miklós (1814–1891) legjelentősebb projektjeinek volt építőmestere és kivitelezője – nevéhez a Várnegyed pesti látképe szempontjából két jelentős munka is köthető.

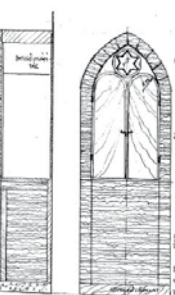
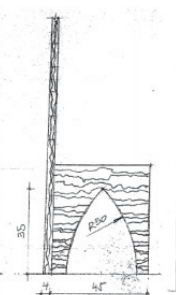
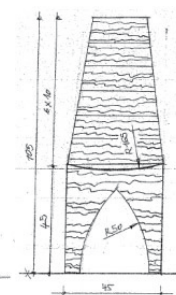
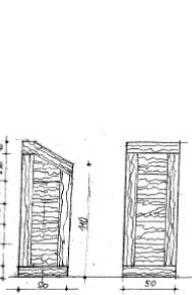
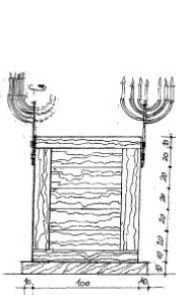
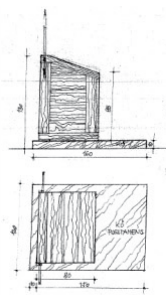
A korábbi 1870-ből való, Lónyay Menyhért (1822–1884) villája, mely nem is annyira a miniszterelnök ko-

rából ismert, hanem a villa következő tulajdonosáról Hatvany Ferenc (1881–1957) festő, műgyűjtő, a Hatvany-Deutsch család egy fiatal hajtásának életéből, miután ő 1923-tól itt élt. Világmuzeumok legnagyobb galériáiba illő festmények lógtak a falakon: Cézanne, Courbet, Delacroix, El Greco, Manet, Munkácsy, Renoir, Picasso stb. 1944-ben a műkincseket az SS, majd a Vörös Hadsereg széthordta, ma egy része a világ vezető múzeumaiban található. A villa a világháborúban bombatalálatot szenvedett, lebontották, helyén sokáig játszótér volt, mígnem 2000-ben az eredeti tervrajzok alapján újjáépítették – a villa timpanonja azóta újra meghatározó eleme a várhegy oldalának.

1875–83 között épült a Várkert Bazár, mely szintén az építészpáros tervezését, illetve kivitelezését dicséri; a világháborúban szintén sérüléseket szenvedett, 2014-re újjátették fel. Bár az épületegyüttes neve utal rá, mégis kevesen tudják, hogy eredetileg valós kereskedelmi funkciót töltött be az épület, de volt itt női festőiskola is, majd számos szobrász műterme költözött az árkádok alá – többek között alkotott itt, a fent említett Ligeti is, aki itt készítette el Anonymus szobrát, mely azóta is a Városliget szimbolikus építménye. Ligeti eredetileg azt szerette volna, hogy a ligeti szobra alá temessék testét, ám ez a vészkor-szak miatt nem volt lehetséges.

Wechselmann – kinek első budapesti munkája a Dohány utcai zsinagóga volt – egyébként nemcsak igényes kivitelezéseiről volt híres, hanem feleségével, Neuschloss Zsó-

A budavári zsinagóga berendezésének tervei

fiával (1838–1914) a város filantróp-párosaként is kitűntek: alapítványukból épült a vakok tanintézete (Mexikói út 60.) Lajta Béla (1873–1920) tervei alapján 1908-ban.

A (ZSINAGÓGA)ÉPÍTÉS HAGYATÉKA

Jelentős utcaképfarmálást végzett Fellner Sándor (1857–1945) építész is – a Vasvári Pál utcai és a Frankel Leó úti zsinagógák tervezője – a Várnegyedben, a Szentháromság

téren. 1904-ben az ő tervei alapján készült el a pénzügyminisztérium épülete. A hatalmas épület a maga neogótikus stílusával tökéletesen illeszkedett a középkori hangulatba. Az épületről szólva jogos a múlt idő használata, mivel sajnos – a ma már levéltári funkciót betöltő – intézmény koronája: a második emelet és a tornyokkal díszített tetőzet elpusztult a világháborúban, így ma már eredeti pompájának csak harmadát csodálhatjuk.

FELÚJÍTOTT KÖZÉPKOR

Eddig a 19-20. század zsidó kötődésű lenyomatairól. Hogy eljussunk a 21. század zsidó hatásaihoz, vissza kell kanyarodnunk a középkorhoz, nevezetesen a Táncsics Mihály utca 26. szám alatt található, a 14. századra visszavezethető zsidó imaházhoz.

Az imaház a feltárását követően a Budapesti Történeti Múzeumhoz került, ahol a budai zsidókról szóló kiállítást rendeztek be. A kiállítás

központi elemét a két feltárt, bibliai héber idézettel tarkított szekko adja, ezen kívül pedig néhány fali kiállítótábla informált a letűnt korról. Bár nem kifejezetten nagy térről beszélünk, nagy része így is kihasználatlan volt. Eddig.

Az Egységes Magyarországi Izraelita Hitközség (EMIH) ugyanis azzal az ötlettel rukkolt elő, hogy a kiállítást nemcsak megújítja és vonzóbbá teszi, hanem újra élettel tölti meg az egykori imaházat: múzeumból zsinagógát csinál. A Táncsics 26. újra az ima háza lesz, úgy, hogy edukációs jellege fejlődik és középkori hangulata is megmarad.

A „MAGYAR ALTNEUSCHUL”

A Táncsics Mihály utcai középkori imaház újranyitásával ez a zsinagóga lesz a hazai Altneuschul, vagyis a híres prágai zsinagóga „alteregója”, a magyar „régijű” zsinagóga. Mivel az imaház eredeti berendezése a több, mint fél évezred forgatagában nem maradt fent, ezért az EMIH új bútorokat készített, melyeket a népszerű Somlai Tibor belsőépítész tervezett meg.

Somlai a Tóra-szekrény, bima, székek és paraván megtervezésekor ötvözte a gótikát és a zsidó szimbólumvilágot, melyek összességében jól harmonizálnak a középkori miliővel, mégis modern benyomást keltenek a minimalista, funkcionalitásra törekvő tömör tölgyből készülő tárgyak. Az átalakított tér mintegy 70 fő befogadására lesz alkalmas, ám már most tervek készülnek a további lehetséges bővítésekre is.

BIBLIOGRÁFIA: Gerő László: A Budai Várnegyed (Budapest: Corvina Könyvkiadó, 1979); Raab Andor, „Róna József, a Biblia világhírű magyar-zsidó szobrászművésze hetvenéves”, in: *Egyenlőség* (1931), 51. évf. 17. szám, 5. o.; Róna József, Egy magyar művész élete II. kötet (Budapest: Szerzői kiadás, 1929); „A lovag Wechseltmann Ignác és neje, Neuschloss Zsófia vakok tanintézete”, in: *Egyenlőség* (1908), 27. évf. 51. szám, 5-7. o.; „Az első zsidó mozdonyvezetőtől a MIKÉFE centenáriumaig”, in: *A Magyar Zsidók Lapja* (1944), 6. évf. 4. szám, 2. o.; „Róna József halálára”, in: *A Magyar Zsidók Lapja* (1940), 2. évf. 1. szám, 5. o.; „Zsidó művészek a téli tárlaton”, in: *Egyenlőség* (1891), 10. évf. 52. szám, 5. o.

A középkori imaház az újraavatása előtt, még Ros hájánát megelőzően történelmi eseményt fog vendégül látni. Szeptember 6-án Ráv Oberlander Báruch a Budapesti Ortodox Rabbinate vezetője, David Lau Izrael askenázi főrabijja és más rabbikiválóságok jelenlétében fogja rabbivá avatni Faith Ásért, egykori tanítványát.

AZ ÖTÖDIK BUDAI ZSINAGÓGA

Az évezredes Várnegyed rabbija Faith Áser a hetekben költözik az I. kerületbe, rabbisága első helyszínére. Az imaház Ros hájánakor kezd meg működését, a nagyünnepeken kívül pedig péntek este és szombatonként tartanak majd itt Istentiszteleteket, de Faith rabbi szeretné bevezetni a hétfő és csütörtök reggeli imákat is, a cél pedig természetesen a napi minján meghonosítása. Ez pedig nagy kihívás, de egyáltalán nem lehetetlen feladat, hiszen a zsinagóga vonzáskörzete nemcsak az I. kerületre terjed ki, hanem annál jóval nagyobb terület ölel fel – a legközelebb a XII. kerületben, az Alma utcában működik kisebb orthodox imaház.

A vári zsinagóga lesz Buda ötödik zsinagógája. A negyedik egyébként szintén az EMIH-hez köthető, mely a 2010-ben újranyitott óbudai zsinagóga, mely Köves Slomó rabbi szellemi vezetése alatt a főváros egyik legmeghatározóbb közösségévé küzdött fel magát. Nem is kívánhatunk mást, mint hogy a Várban található zsinagóga is hasonló szép eredményeket érjen el, mint óbudai társa!

Házasságközvetítés a 21. században

A zsidó hagyomány szerint negyven nappal a fogantatás előtt kihirdeti egy égi hang, hogy ez és ez az ember ennek és ennek a házastársa lesz. Mert a házasságok az égben köttenek... Erre utal a Svájcban Chábád-küldöttként működő házaspár, Gershon és Esther Rubashkin nemrégiben elindított, nem szokványos társkereső oldalként hirdetett honlapjának a címe is: Match Made in Heaven – Égben Kötött Házasság (www.mmih.ch). A nagyközönség sokszor csak a Hegedűs a háztetőn Jentéjét ismeri mint házasságközvetítőt. Ismerkedjenek meg hát most egy modern kori Jentével, Esther Rubashkinnal. DÉNES ANNA ÍRÁSA

– Hogyan jött létre a weboldal, és miben más ez, mint egy szokványos pár-, vagy társkereső felület?

– Néhány hónappal ezelőtt indítottuk útjára az MMiH-t [<http://www.mmih.ch/>], mert úgy éreztük, hogy az európai zsidó egyedülállóknak, akik túl vannak a naponta hol ide, hol oda járunk bulizni a haverokkal életszakaszon, nehézséget okoz, hogy megfelelő zsidó párt találjanak maguknak. A legtöbb szingli ismeri a közösségén belül az összes szóba jöhető egyént, azt viszont nem tudják, hogy néhány órányi autó- vagy repülőútra otthonuktól rátalálhatnak a másik felükre. A saját közösségünkben is megkeresett minket néhány egyedülálló, hogy segítsünk nekik [megfelelő zsidó párt találni], ezért határoztuk el, hogy a vallásos zsidó közösségekben évszázadok óta jól működő *siduch* [kiközvetített házasság] -rendszer szeretnénk megvalósítani, hogy segítsünk a hasonló háttérű és hasonló célok felé haladó egyedülállóknak az egymásra találásban.

– Mit jelent ez a gyakorlatban?

– A dolog így működik: az ember kitölt egy kérdőívet, bemutatja magát, a háttérét, hobbijait, vallásosságának mértékét, leírja, mit szeretne megtalálni a leendő házastársában, meg még néhány dolgot. A siker érdekében fontos az őszinteség és a pontosság. Az egész kitölthető online, de van nyomtatható kérdőívünk is. Néhány fényképet is kérünk. Ezenkívül be kell mutatni egy igazolást egy olyan rabbitól vagy rebecentől [rabbi felesége], aki a jelentkezőt jól ismeri, és tudja igazolni, hogy az adatok valódiak. Egyben így bizonyosodunk meg arról, hogy nem hamis profilt próbál-e épp valaki nyitni...

A honlapon ez áll: az MMiH nem online társkereső oldal, ahol a tagok órákon át böngészhetik mások profilját vagy egy számítógépes algoritmus segítségével döntenek arról, hogy kivel találkoznak. Az oldalunk egyedülálló adatbázisa, ám a benne tárolt információkhoz csupán házasságközvetítőink férnek hozzá, ezzel biztosítva a titoktartást. Ha sádcchenjeink úgy találják, hogy két profil összeillő lehet, kapcsolatba lépünk a megadott referenciákkal, majd javasoljuk a feleknek, hogy vegyék fel egymással a kapcsolatot.

– Kik a sádcchenek[házasságközvetítők]?

– Jelenleg a férjem és én. Mi üzemeltetjük az oldalt, és mi lépünk kapcsolatba a rabbiakkal, hogy segítsünk az egyedül-

állóknak egymásra találni. A legfontosabb számunkra a titoktartás, a személyes információkat ezért csak a párok összeillesztésénél használjuk fel, és előzetes beleegyezésük nélkül semmit nem osztunk meg másokkal.

– Kik jelentkezhetnek? A weboldal angol nyelvű, a nyelvtudás feltétel? Csak vallásos zsidók számára készült, vagy bárki feliratkozhat? A honlap azt hirdeti, hogy „összehozzuk a különböző országokból származó, sokféle háttérű zsidó egyedülállókat”. A gyakorlatban is ilyen sokszínű ez?

– Sajnos a weboldal jelenleg valóban csak angol nyelven érhető el, de reméljük, hogy egy napon más nyelveken is hozzáférhető lesz azok számára, akik nem beszélnek folyékonyan angolul. Az oldal azonban nagyon egyszerű, így remélhetőleg bárki ki tud tölteni egy profilt. Így hát nincs szükség folyékony nyelvtudásra. Ugyanígy, az oldal egyáltalán nem kizárólag vallásos emberek számára készült. Sőt, valójában ezt a kezdeményezést a kevésbé vallásos, inkább hagyományörző közönség számára indítottuk útjára, mivel ők még nem rendelkeznek egy ilyenfajta házasságközvetítői rendszerrel. Ettől függetlenül a vallásos paletta minden árnyalatból vannak jelentkezőink.

– Az internetes oldal szerint a szolgáltatás ingyenes...

– Szolgáltatásunk teljesen ingyenes. Ha a kapcsolat létrejön (vagyis kihirdetik az új párt), mindenkinek azt javasoljuk, hogy fejenként 500 dollár adománnyal támogassák a munkánkat.

– Létrejönnek kapcsolatok?

– Igen! Már meglehetősen sok párt hoztunk össze, és nagyon reméljük, hogy – Isten segítségével – még sokkal több házasság létrejöttében működhetünk közre. Azt mondja a kabala egyik könyve, a Zohár: „A férj és a feleség egy lélek, mely csupán akkor választódott ketté, amikor lejött erre a világra. Amikor összeházasodnak, ismét egyesülnek”. Azon dolgozunk, hogy minél többen megtalálhassák a másik felüket. Ha ismernek valakit, akit érdekelhet a szolgáltatásunk, szívesen látjuk! Megtiszteltetésnek érezzük, hogy részesei lehetünk e csodálatos kezdeményezésnek, és az Örökkévaló segítségével sikerrel fogunk járni!

És mondta az Örökkévaló Isten: Nem jó, hogy az ember egyedül van, alkotok számára segítő, neki megfelelő. (1Mózes 2:18.)

„SZERETNÉNK, HA A CARMEL IGAZI GASZTRONÓMIAI ÉLMÉNY LENNE”

A Kazinczy utcát tekinthetjük a belső-erzsébetvárosi „zsidónegyed” főutcájának. Itt sorakoznak a kóser éttermek is. Nemrégiben a patinás Carmel étterem megújult: új étlappal és megújult enteriőrrel várja nem csak a zsidó vendégeket, de mindenkit, aki belekóstolni a kóser konyha remekeibe. Klopfer Dáviddal és Preiszler Dániellel, a Carmel és a Tel Aviv Café új üzemeltetőivel beszélgettünk. T.J. ÍRÁSA

– Ez nem egy klasszikus étterem – kezdi *Klopfer Dávid (KD)*. Budapesten összesen két húsos és egy tejes étterem van, ebből kettőt mi vezetünk. Ez nagy felelősség, amit komolyan is veszünk. Nem történhet olyan, hogy valaki nem kap ételt vagy nem készül el a rendelése; fontos számunkra, hogy folyamatosan minőséget szolgáltatassunk. Az egy-egy tulajdonosa sem fektetett le követelményeket, egyedül annyit, hogy minden zsidónak igyekezzünk finom ételt biztosítani.

– Sok más dologban is eltérünk a többi étteremtől – folytatja *Preiszler Dániel (PD)*. Egész évben rengeteg csoport érkezik hozzánk, és még több ételt készítünk elvitelre. Utazási irodákkal dolgozunk, komplett csomagokat kínálunk. Ha egy kóserül étkező csoport Magyarországon és környékén kirándul, akkor a tagjai a Tel Aviv Caféban reggeliznek, onnan viszik az elviteles szendvicseket, salátákat vagy pizzákat, este meg a Carmelben vacsoráznak. A csoportok szervezéséért, foglalások kezeléséért, az ügyfélszolgálati munkákért Friedman Ariela felel. Ő egyébként komoly részt vállal az ételek tervezésében is, együtt dolgozik a szakácsokkal. Gyakorlott háziasszony, és az izraeli ízek ismerője. Mondanám, hogy jobban főz, mint mi Dáviddal együtt, de ez önmagában még nem lenne nagy dicséret.

– Miben más még a Carmel?

KD: Általában, ha egy étteremben telt ház van, a vendégek átmennek egy másikba, nálunk viszont ilyen-

kor kezd tumultus kialakulni. A legtöbben türelmesek, de akadnak olyanok is – főleg az izraeli vendégek a habitusukból kifolyólag –, akik ezt nehezen viselik.

PD: Az alapanyag-beszerzés is külön tudomány. Magyarországon szerencsére kóserben egyre több minden elérhető, amire szükségünk van. Pékáru, tej, humusz, baromfi – amit mi vágunk és forgalmazunk. Azonban akadnak nehézségek: a tejes étteremben néha a sajttal vagy tonhallal, a húsos étteremben pedig minden olyan hússal ami nem szárnyas. Kínálunk marhát, „entrecôte” steaket (rostélyos), bárányt és borjút. Ezeket elérhetőség és ár alapján Európa különböző országaiból szerezzük be. Ha valamiért ez mégsem jön össze, autóba ülünk, és mi vesszük meg Ausztriában.

– Valóban összetetten hangzik, ehhez nem árt a szakmai rutin...

KD: Dani már 7 éve a kóser élelmiszeripar különböző szegmenseiben dolgozik, én is több éve és előtte is a zsidó közösségben tevékenykedtem. Kis túlzással minden beszállítót ismerünk Európa-szerte, és Magyarországon is jóban vagyunk mindenkiel, mindig tudunk kihez fordulni.

– Miért döntöttetek a közös munka mellett?

PD: Számomra egyértelmű volt, hogy a kóser élelmiszeriparon belül találom meg a helyem: itt támaszkodhatok a meglévő kapcsolatrendszeremre és tapasztalatomra. Minthogy könnyen befolyásolható

és elbizonytalanítható ember vagyok, tudtam, hogy semmiképpen sem szeretnék egyedül vállalkozni, nem beszélve a felmerülő anyagi terhekről, amit szintén jobb közösen viselni. Nem vagyok egy könnyű természet, így a társam is csak olyan lehetett, aki tudja ezt kezelni. Így vetettem fel Dávidnak a közös munka lehetőségét.

Dávid precízebb és türelmesebb, én hangosabb és szervezkedőbb vagyok. Ő viszi a céges ügyeket, műszaki feladatok megoldását, eszközbeszerzést, adminisztrációt, én meg a vevő-, és partnerkapcsolat-tartást vagy éppen az árulogisztikát, értékesítést, egyéb szervezést, humánerőforrást.

– Mi változott a Carmelben, a vezetéseketeknek köszönhetően?

PD: Azt mondják, hogy egy étterem akkor megy igazán jól, ha helyben van a tulajdonos. A napi irodai munka mellett próbálunk minél több időt tölteni az étteremben – segíteni a konyha és felszolgálók munkáját. Kiváló szakemberekkel dolgozunk, akik velünk együtt nagyon motiváltak, és próbálják a legtöbbet kihozni a lehetőségekből.

Több mint harmincan dolgozunk a cégben; folyamatosan fejlesztjük az étlapot, haladva a divattal, megtartva a hagyományokat.

KD: Az átvétellel egyidejűleg elindult az étterem felújítása is. Kicseréltük a székeket, asztalokat és kifestettünk, továbbá az előtér is teljes átalakuláson esett át. Aki járt már a Carmelben, látni fogja a változást, aki majd most jön először, valami széppel találkozhat.

– Szó volt róla, hogy baromfivágással is foglalkoztok...

PD: Ezt még az étterem üzemeltetése előtt kezdtük el egy Szombathely közelében lévő vágóhídon. Úgy láttuk, hogy felmerült egy piaci rés, egyrésről a Chábád-közösség hazai termékeiből történő ellátása, másrészt az export lehetősége

szabályt, magas szintű kóserséget biztosítva. Ezt pozitívan igazolják vissza mind az étteremben, ahová a legvallásosabb házsidok is bejönnek enni, mind pedig a külföldi baromfiimportőrök. A kóser vágás speciális ismereteket igényel. A rabbi úron kívül egy vágás alkalmával 6-8 kóserségi felügyelővel dolgozunk együtt. A sakter legtöbbször Izraelből érkezik, az állat épségét ellenőrző többiek pedig elfoglalt, a budapesti vagy épp miskolci közösséget építő rabbi urak. Szóval, minden vágás 2-3 hetente komoly szervezést igényel.

– Mik a tervek a jövőre nézve?

KD: Szeretnénk, ha a Carmel igazi gasztronómiai élmény lenne a hazai vendégek és a turisták számára is. A felhozatalt próbáljuk a tradíció-

Volt olyan, hogy tánca perdültek az asztalokon, vagy elfelejtettek fizetni.

– Kik vagytok a civil életben és mit ad nektek a zsidó közösség?

PD: Bármennyire is próbáltunk küzdeni életünk bizonyos szakaszaiban ellene, végül mégis a zsidó közösségben találtuk meg a munkánkat is. Szerencsére nagy előnnyel indultunk – bár a főiskolát nem vettük túl komolyan –, minden, amit tudunk és amiben jók vagyunk, azt a zsidó ifúsági szervezetekben és a szarvasi táborban eltöltött éveknél köszönhetjük.

Barátaink is leginkább közösségek: együtt járunk külföldre, néha üzleti, néha privát útra. Sokszor az ünnepeket is együtt tartjuk, de a péntek esték a családomé, számomra ez nagyon fontos.

KD: Daninak is kiemelt helyen van a zsidóság az életében, nekem pedig a mindennapjaim része a közösségi élet. Mindkettőnknek nagy gondot okozna, hogy részt vegyünk az ünnepeken, ha világi munkahelyen dolgoznánk. Ez nagyon fontos szempont, így egyikünknek sem kell semmilyen kompromisszumot kötnie.

Ráadásul nekem ez még jobban összekapcsolódik a zsinagógai élettel, sőt van, hogy együtt járok valakivel motorozni, vagy éppen squashozni a közösségből. Így azért elmondható, hogy a vallás – sőt, még inkább a közösségi élet – teljesen áthatja az életemet.

PD: Mindkettőnknek mást ad a vallás, illetve a közösség. Dávidnak, azt hiszem, inkább rendszert jelent az életében, a napi rutint és a kereteket. Talán ezért is tud reggel 7 órától este 11 óráig gond nélkül, precízen és megbízhatóan dolgozni. Nekem sokkal inkább spirituális feltöltődést és kikapcsolódást nyújt – ha lehet ilyet mondani. Mindig is nagyon szerettem a közösségi programokat, énekléseket, akár a szarvasi ebédlőben, akár a zsinagógában. Így teljes az életünk – zsidó közösségben élve, és szerencsésnek gondolom magunkat, hogy itt tudunk szakmailag is kiteljesedni.

terén. Több hitközség is vágott csirkét, pulykát, kacsát, Magyarországon és a környező országokban, de mindenki csak saját felhasználásra – exportra, nagykereskedőknek vagy kisebb hitközségeknek egyáltalán nem. Ebben láttunk lehetőséget; utólag úgy néz ki, helyesen. Ezzel egyidejűleg megoldottuk a budapesti közösségek hazai termékkel való ellátását is, amire nagyon büszkék vagyunk. A kóserségi felügyeletet az étteremre és a baromfira egyaránt Oberlander Báruch rabbi úr biztosítja, aki az elejétől támogat minket a projektjeinkben. Nagyon szigorúan betartat minden

nális zsidó ételek és izraeli különlegességek mentén folyamatosan fejleszteni, így került étlapra kacs, sólet, bárány, marokkói lazac, steak és csirke is.

– Van az éttermekhez fűződő emlékezetes történetetek?

KD: Napi szinten mosolygunk azon, hogy valaki gond nélkül boltból hozza a kólát, tíz forint juttat ad, vagy éppen próbál egy ötszázast átcsúsztatni, hogy a legjobb asztalt kapja. Sokszor előfordul, hogy a konyha már bezárt, de salátát vagy humuszt még fel tudunk szolgálni, mire még rendelnek két steaket is.

AZ ÚJÉVI ASZTAL SZIMBOLIKÁJA

A Ros hásánakor mézbe mártott almát és a kerek bárcseszt széles körben ismerik, mint a zsidó újév ételeit. Az ételekhez kapcsolódó jelképek rendszere azonban itt nem ér véget: számos más, Ros hásánához kötődő jellegzetességet, szokást, szimbólumot is találhatunk a világ különböző zsidó közösségeinek konyhaművészetében. Ezúttal elsősorban a nálunk kevésbé ismert, szfárádi gasztronómiában kalandozunk. DÉNES ANNA ÍRÁSA

ÉDES ÉVET

A fent említett méz alapvető a legtöbb közösségben. A Tóra sehol nem tesz említést méhészetéről az ókori Izraelben, így könnyen elképzelhető, hogy ahányszor mézről van szó, datolyamézre kell érteni alatta, ami nem valódi, méhek által készített méz, hanem vízben felforralt datolyákból nyert édes, sűrű szirup:

Mert az Örökkévaló, a te Istened elvisz téged egy jó országba... oly országba, hol búza, árpa, szőlő, füge, és gránátalma [terem], oly országba, hol olajfa és [datolya]méz van. (5Mózes 8:7-8.)

Egyes szfárádi közösségekben, például Egyiptomban azonban nem mézet használtak: almaszeleteket mártottak citromlé és narancsvirág-víz keverékébe, hogy a gyümölcs ne barnuljon meg, utána cukorba mártották, és így fogyasztották.

KEREK ÉVET, EGEKIG SZÁRNYALÓ IMÁKAT

A bárcseszt, vagyis a kalácsot az ünnepre hagyományosan kerekre fonják, ezzel fejezve ki azt a reményt, hogy az év teljes, egész, kerek lesz. A kerek forma koronára is emlékeztet, mivel ez az ünnep az év feje, és Isten királyságát szimbolizálja, az állandóan önmagába visszatérő forma a folytonosságot is jelenti. Egy másik, ritkábban alkalmazott szokás szerint azonban létra alakú bárcseszt készítenek, jelképezve az élet létráját, mely az Örökkévaló kezében van, illetve azt a spirituális emelkedést, melyet az ünnepi időszakban kívánunk elérni. Ismét mások madár formájú kalácsot sütnek, erre a próféta mondatra alapozva:

Mint repülő madarak, úgy fogja védeni az Örökkévaló, a Seregek Ura Jeruzsálemet. (Jesájá 31:5.)

A madár alakú bárcseszt jiddisül fejgele chálénak mondják, és a madár, a fenti mondat értelmében, az isteni gondviselést jelképezi. Egy másik magyarázat szerint a madár a kegyelem hagyományos szimbóluma, így az ítélet idejében éppen megfelel a formája a jelképekkel megrakott asztalon. Az egekig repülő madár azt a kívánságunkat is kifejezi, hogy bűneink messze szárnyaljanak, imáink pedig elérjék az eget. A forma egyébként a XVIII. századi Ukrajnából származik. A területet Európa kenyereskosarának is hívták nagy mennyiségű és kiemelkedő minőségű ga-

bonaföldjei miatt, és a helyi pékek híresei voltak különleges tésztáikról, nagy gonddal megformált kenyereikről. Ezt a hagyományt vették át a helyi zsidók is, és tőlük terjedt el a szokás az askenázi világban.

TERMÉKENY ÉVET

A fejével együtt feltálat hal részben termékenység-szimbólum, részben pedig azt a vágyat fejezi ki, hogy mindig elől legyünk, fejként, ne pedig hátul kullogjunk. Ugyanez a szimbolikája a szfárádi közösségekben a középkor óta gyakori, sütőben megsütött bárányszeletnek is: elől menjünk, a fej legyünk, és mindig magasra emelve tartassuk a fejünket. A báránnyal együtt Ávrám áldozatára is emlékeztet: amikor Isten parancsára fel akarta áldozni fiát, akkor hirtelen egy kost látott meg fennakadva a bokrokban, és végül az került az áldozati oltárra. Ennek a kosnak a szarva a Ros hásánakor megszólaltatott kürt, a sófár.

KELETEN A ZÖLD A DIVAT

Szintén termékenység-szimbólum, illetve a jólét jelképe a feketeszemű bab vagy más közösségekben a rizs, a kuszkusz vagy a csicseriborsó. Ezeket elsősorban keleti zsidók fogyasztják, és ezekben a közösségekben készítenek különféle, hétköznapi ételeket – piláfokat, omletteket, salátákat, töltött zöldségeket – zöld színű zöldségekből: sósakból, spenótból, lóbabból, zöldborsóból, zöldbabból, okrából és cukkiniből, az újbóli kezdet jeleként. Észak-Afrikában zöld olajbogyót ettek, és mentateát ittak hozzá, ha pedig az újév szombatára esett, a sóletként fogyasztott tfíná pkailát babból és spenótból főzték. A zöld szín mellett a kerek forma is meghatározó a ros hásánai jelképrendszerben: a húsgombóc, a zöldborsó, a csicseriborsó és a kerekre vagy gyűrű alakúra formált péksütemények mind ebbe a kategóriába tartoznak, a kuszkuszt pedig hét zöldség hozzáadásával készítették, mivel a hét szerencsét hozó számnak minősül a hagyományban.

Marokkóban cukorral ízesített zöldségeket esznek Ros hásáná estéjén: az ország földközi-tengeri részéről származó zsidók csicseriborsót, babot, gyöngyhagymát, cukkinit, fehérrépat és sütőtököt főztek meg olajjal, cukorral és fahéjjal, az atlanti partok mentén pedig spenót és mángoldot főztek hosszasan, esetleg bárányszeletből származó hússal együtt, amíg a zöldségek puhák, lekvárszerűek nem lettek. Ugyanígy marokkói szokás a hétféle

zöldségből (répa, fehérrépa, póréhagyma, krumpli, birs, sütőtök és cékla) és bárányfejből olajjal, vízzel, egy kevés cukorral, fahéjjal és sáfránnyal megfőzött egytálétel, mely a jó eredményeket és a jó szerencsét szimbolizálja.

ÉDESSÉGEK GARMADÁJA

A keleti zsidók újévi étkezése friss datolyával, fügevél és gránátalmával zárul. Egyiptomban a gránátalma nemcsak a parancsolatokat szimbolizálta, ahogyan az általában elfogadott, hanem termékenységi szimbólum is volt. Narancsvirág-vízzel meglocsolva és cukorral meghintve ették. A péksüteményeket szezám- vagy ánizsmaggal gazdagították, datolyával és diófélékkel töltötték, és édes szirupba áztatták. Birsból, fügeből,

datolyából és almából készítettek hozzá lekvárt. Fehér édességek is az asztalra kerültek: tejpuding, kókuszdzsem és a sharope blanco nevű, szinte teljes egészében cukorból készült édesség – ezek a tisztaságot szimbolizálták, míg a sütőtökből főzött, aranszínű dzsem és más, sáfránnyal színezett étek az örömet jelképezték az ünnepi asztalon. A színszimbolikában fontos szerep jutott a fent már említett zöldnek, de épp ilyen fontos volt, hogy semmiféle feketét ne fogyasszanak. Így nem ettek padlizsánt, csokoládét és fekete olajbogyót. Fekete tea helyett mentateát ittak. Ecetet, citromlét, és keserű tamarind szószt sem használtak, csak édes összetevőket.

Adja az Örökkévaló, hogy jó, édes és kerek évre legyünk beírva mindannyian!

FEJGELE CHÁLE – MADÁR ALAKÚ BÁRCHESZ

párve

Hozzávalók: 4 ek. szárazélesztő; 1 ½ ek. só; ¼ pohár cukor; 1 ½ pohár víz; 3 ek. méz; 1/3 pohár olaj; 3 tojás plusz egy a megkenéshez; 6 pohár liszt

Díszítésnek: mazsola, tözegáfonya, tök-, szezám-, napraforgó és lenmag

A vizet és az élesztőt egy kanálnyi cukorral összekeverjük egy nagy tálban. Néhány percig állni hagyjuk, majd sorban hozzáadunk minden hozzávalót a liszt és a díszítéshez szánt magok kivételével. Jól összekeverjük, majd hozzácsatáljuk a lisztet is, összedolgozzuk, és néhány percig dagasztjuk. A tésztát kiolajozott tálban, letakarva egy-másfél órán át kelesztjük, majd lenyomkodjuk, és 12 darabra osztjuk. A tésztagombócokat egyesével hurkákká nyújtjuk, az egyik vége legyen vastagabb, az lesz a teste, és lisztes kézzel csomót kötünk rá. A felső részébe tökmagot szúrunk a csőréhez, és két mazsolát vagy áfonyát használunk fel a szeméhez. A másik végét bevagdossuk néhányszor, és szétterítjük farok gyanánt. A megkenéshez félretett tojással bekenjük a madárkákat, igény szerint megszórjuk még magokkal, majd 180 fokra előmelegített sütőben, 15-20 perc alatt megsütjük őket. Rácson hagyjuk kihűlni.

TFINA PKAILA – BABOS-SPENÓTOS MARHAHÚS

Húsos, tojás- és gluténmentes

Hozzávalók: 1 kg friss spenót (esetleg mángold); 3 ek. olívaolaj; 1 kg marha lábszár; 1 vagy 2 velős csont vagy borjúláb; 250 gramm száraz fehérbab, egész éjszakára beáztatva; 6-8 gerezd fokhagyma; Só és bors, ízlés szerint

A spenótot vízbe áztatjuk, majd a leveleit egyenként megvizsgáljuk. A kemény szárazakat eltávolítjuk, a leveleket felcsíkozzuk, majd az olajon, időnként megkeverve, fedő alatt addig pároljuk, amíg puha, sötét masszává nem válik. Ekkor kivesszük a lábosból, és a helyébe tesszük a húst és a velős csontot. Másfél liter vizet töltünk rá, felforraljuk, leszedjük a habját, majd a láboshoz adjuk a leszűrt babot, fokhagymát és spenótot, és sóval-borssal ízesítjük. Legalább három és fél órán át főzzük, közben figyeljük, hogy adjunk még vizet hozzá, ha teljesen elfő a leve.

TRAUMÁK KÖZÖTT NINCS HIERARCHIA

„Mindannyian antiszemita vagyok. Hiába próbálsz mást állítani, ez ott van az ereitekben, ti magyarok, mind antiszemita vagyok.” Magyar, nem zsidó, felvállaltan cionista, New Yorkban élő nőként ezzel a mondattal szembesültem a holokauszt nemzetközi emléknapján egy holokauszt túlélő beszéde után Manhattanben. Több mint 70 évvel a soá borzalmait után én, a nem-zsidó magyar, megbélyegzett vagyok a múlt miatt. Miért? GULYÁS VIRÁG ÍRÁSA

A zsidóság modern történelmének tanulmányozásánál nagy szerepet tölt be a kollektív áldozatszerep szociálpszichológiája. Zsidóköri köztudott – nem-zsidó körökben kevésbé ismert tény –, hogy a holokauszt traumája nemzedékeken keresztül öröklődik. A felfoghatatlan szenvedés genetikai lenyomatot hagyott maga után, ami nagy mértékben befolyásolja a mai zsidó fiatalok világlátását is. Még kevesebb szó esik arról a tényről, hogy a holokauszt túlélők legtöbbször emlékeiket elégetve próbált helyet találni a haláltáborok kapuin kívül, s legtöbbször egy szót sem szólt a szenvedéseiről a saját gyermekeiknek. Csupán az unokák megjelenésével vállalták fel nyíltan a túlélő személy pszichológiáját és annak őszinte perszónáját. Ezzel, ha nem is tudatosan ugyan, de egy újabb sérülést okoztak a zsidó lélekben: a túlélők és az unokák között egy „ütköző zóna” szerepét felvállaló generáció nőtt fel.

Sokak szerint túl sokat beszélünk a holokausztról. Sokak szerint nem eleget és nem megfelelően. Az első megközelítés a nem zsidó származásúaké, a második a zsidóké. A témát feldolgozó szépirodalom, filmipar, tánc, vagyis a tömegkultúra és a holokauszt, illetve a túlélők élete, egy bonyolult kapcsolat. Ellentétben a kultúra általános művészi igényeivel – vagyis a narratívák elhajlításával és felerősítésével – szemben, az Auschwitz és a Buchenwald borzalmait nem igényelnek művészi felerősítést. Elie Wiesel óta – aki elsőként személyesítette meg holokauszt-élményt – memoárok százai jelennek meg. Ezeknek az alkotásoknak a szerepe nagyon fontos, hiszen pár év múlva a túlélők már nem

lesznek köztünk, így a „ha nem most, akkor soha, ha nem én, akkor ki” írói megközelítés nemcsak elfogadható, hanem szükséges is. Ugyanakkor a „normál” memoár szakirodalom hiányt szenved a poszt-holokauszt egyéni és kollektív áldozatszerep szociálpszichológiáját elemző, a generációkat átölelő düh, büntudat és a fel nem dolgozott traumák megjelenítésében.

NÉVJEGY

GULYÁS VIRÁG

- SZÜLETETT: 1985
- FOGLALKOZÁSA:
Branding Strategist

„Még kevesebb szó esik arról a tényről, hogy a holokauszt túlélők legtöbbször emlékeiket elégetve próbált helyet találni a haláltáborok kapuin kívül, s legtöbbször egy szót sem szólt a szenvedéseiről a saját gyermekeiknek.”

„A holokauszt túlélő traumája nem lehet morálisan és pszichológiailag magasabb traumaszinten, mint a gulágot, vagy egy autóbalesetet túlélőé.”

Dr. Eger Edith Eva, magyar származású, holokauszt túlélő, ma az amerikai kontinens nyugati partján fekvő La Jolla-ban él. 89 évesen írta meg azt a hiánypótló visszaemlékezést, ami hidat épít nem csupán a holokauszt túlélők, illetve a túlélők családi generációs pszichológiai síkjai között, de zsidó és nem zsidó, traumák és traumák között. Dr. Eger könyve – **„A döntés”** – kimondja azt, amit a legtöbb holokauszt könyv nem: „traumák között nincs hierarchia.” A holokauszt túlélő traumája nem lehet morálisan és pszichológiailag magasabb traumaszinten, mint a gulágot vagy egy autóbalesetet túlélőé. Eger könyve évtizedek óta jelen lévő tabukat és beidegződéseket dönt meg. Felbecsülhetetlen értéke van annak, hogy egy túlélő a saját traumájából erőt merítve ma amerikai veteránokat és poszttraumatis stressz szindrómával (PTSD) szenvedőket kezel: a soá traumája így egy szélesebb társadalmi réteget is úgy érinthet meg, hogy ahhoz személyesen is viszonyulni tud. Meglátásom szerint ennél béketeremtőbb megközelítés zsidó és nem zsidó között nemigen létezik. „Ideje, hogy Amerika újra fehér legyen. Ki fogom nyírni az összes zsidót, az összes niggert, az összes mexikóit meg az összes rizsevőt!” – mondta Dr. Eger egyik páciense. S Eger könyvének és személyiségének nagysága itt nyilvánul meg leginkább, hiszen még egy antiszemita emberre is képes volt hatni önnön holokauszt-képeivel.

A 16 évesen, zsidó származása miatt olimpiai kvalifikációjától megfosztott, aspiráló balerina megjárta a haláltáborokat, s nővérén kívül elveszítette minden családtagját. Évekbe telt, míg az egyéni vétkeesség-érzet – „miért én éltem túl?” – és a vissza-visszatérő poszt-traumás stressz élmények a gyógyulás útjára vezették Egert. S ma azt vallja: „senki más nem tehet minket áldozattá, csakis mi magunk”, minden embernek van egy holokausztja, hiszen „minden egyes ember a saját szelleme börtönének rabja.” Abban minden túlélő egyetért, hogy túlélésének egyetlen egy valós oka volt: **a szerencse**. Ugyanakkor Viktor Frankl pszichiáter klasszikus memoárja – ami Eger könyvének egyik alappillére – adta – , a **„...mégis mondj igent az életre!”** volt az első olyan visszaemlékezés, ami túlmutatott a szerencsén. Frankl ismert logoterápiájának az alapelmélete abban áll, hogy azok élték túl a koncentrációs táborokat, akik találtak értelemet a szenvedésben, akiknek céljuk volt a haláltáborok kapuin kívül is. Eger ezt személyesíti meg azzal, hogy megmutatja az olvasóinak, hogy hogyan vált a tánc az ő túlélő eszközévé (Eger Mengele szórakoztatására táncolni kényszerült), s hogy a koncentrációs tábor jelenén túlmutatva hogyan keresett és talált értelmet a szenvedésben.

„**A döntés**” túlmutat a megszokott memoáron, hiszen nem a szenvedésről ír, hanem a túlélésről – és a túlélésről a szó legnemesebb értelmében. „Nem tudod megváltoztatni, ami történt, amit tettél vagy amit veled tettek. De dönthetsz, hogy most hogyan élsz.”

Hogyan lesz egy túlélőből, csupán *túl élő* ember, vagy valóban *túlélő*? Miért lesz az egyik magyar túlélőből egy nemzetet összességében elítélő ember és miért lesz egy másik magyar túlélőből egy hazáját sosem feledő magyarszerető ember? Miért lesz az egyik magyar túlélőből a kommunizmus lelkes tagja, és miért lesz egy másik magyar túlélőből a kommunizmus áldozataiért kiálló ember? Miért tart fenn 70 éve dühöt az egyik túlélő, s miért talál békére egy másik? Hogyan marad valaki az áldozat szerepében, s hogyan szabadul meg önnön gondolati börtönéből egy másik ember?

Eger könyve, „A döntés”, ezen és ehhez hasonló kérdésekre keres közvetlen vagy nem közvetett választ – olyan kérdésekre, amelyeket eddig érzékenyséjük miatt nem is mertünk feltenni, s talán alábecsültük a válaszok interszekcionális, intergenerációs jelentőségét.

Ros hásáná a szigeten

DÉNES ANNA MESÉJE

Élt egyszer egy gazdag zsidó, akinek volt három tanult fia. Egy napon az apjuk összehívta őket, és így szólt hozzájuk: „Fiaim, eljött az idő, hogy elmenjete szerencsét próbálni. Mindannyian teli pénztárcát kaptok tőlem, használjátok belátások szerint. Egyetlen feltételem van csupán: öt év múlva, pontosan ezen a napon, mindnyájatoknak itt kell állnia előttem, hogy lássam, mire jutottatok az életetekkel.”

Így is történt. A fiúk szétszéledtek. Egyikük, reb Jechiel, Lengyelországba utazott, Tórát tanult, és nem sokkal később találkozott a Báál Sém Tov gyönyörű, okos és szemérmes lányával, Ádállal, akit feleségül is vett.

Amikor letelt az öt év, reb Jechiel bement apósához és elmagyarázta neki, hogy feltétlenül vissza kell térnie a szülői házba, hogy beszámoljon az életéről. „Menj békével és jöjj vissza békével” – válaszolta a híres cádik. „Kaphatnék-e egy áldást arra, hogy ros hásánára visszatérjek ide, Mezibusba?” – kérdezte a fiatalember. A Báál Sém Tov azonban hallgatott, és Jechiel ebből megértette, hogy a ros hásánát valahol máshol kell majd eltöltenie.

Amikor a fiúk hazaértek, apjuk hatalmas ünnepséget rendezett a tiszteletükre. Mindegyikük beszámolt arról, hogy mi történt vele az elmúlt években. A gazdag apa büszke volt a fiaira, és nyugodt szívvel engedte viszsza őket saját életükbe.

Reb Jechiel hajóra szállt, és elindult visszafelé, a Báál Sém Tov udvarába. Azonban hirtelen hatalmas viharba keveredtek, és az orkánszerű szél messzire fújta a hajót. Egy reggel a szél elült, és nem sokkal később partot értek egy kis szigeten. Reb Jechiel tudta, hogy még az este elkezdődik ros hásáná ünnepe, ám a szigeten rajta kívül egy zsidó nem sok, annyi se akadt. Így azután egyedül látott neki az ünnepi előkészületeknek.

Az est közeledtével megmerült az óceánban, majd nekilátott az ünnepi imának. Ahogy apósától tanulta, hatalmas átéléssel, hangosan, könnyek közt imádko-

zott Teremtőjéhez. Az arra járók körülállták, és csodálattal vegyes félelemmel bámulták az értetetlen nyelven kiabáló férfit. Másnap reggel a jelenet megismétlődött: reb Jechiel megmártózott a jéghideg vízben, majd imádkozni kezdett, sírt, kiabált, könyörgött, végül elővett egy kürtöt, és belefújt. Hangjától megremegtek a körülötte állók.

Éppen arra járt a sziget királya, és észrevette a szokatlan gyülekezetet. Azonnal rájött, hogy ez az ember bizonyosan az Istenét szolgálja. Követeket küldött hát hozzá, hogy amint ideje engedi, látogassa meg őt a palotájában.

Így is történt: az ünnep végétével Jechiel jelentkezett a palotában. A király megkérdezte tőle: „Ki vagy te és honnan jöttél?” – „Uram, királyom, én egy egyszerű zsidó ember vagyok Mezibusból, a szentéletű Báál Sém Tov udvarából. Éppen hazafelé utaztam, apósom házába, amikor egy vihar messzire sodorta a hajómat, így keveredtem erre a szigetre.” – „Nagy

tetszésre talált a szememben az elhivatottságod. Szeretnék háromszáz zsidó embert a szigetemre telepíteni, hogy gazdagság szellemi vagyonomat.” – „Felséges király, én azt nem tehetem” – válaszolta a megrökönyödött férfi. „Nem vagyok én sem hadvezér, sem uralkodó, hogy bárkit ide tudnék költöztetni, és még ha lennék is, akkor sem tehetném. Hiszen, ha nem élnek zsidók a szigeten, az bizonyára azt jelenti, hogy Isten akarata ez.”

A király útjára engedte a férfit, aki, amilyen gyorsan csak tudott visszautazott Mezibusba. Apósa nagy örömmel fogadta, és így szólt: „Fiam, tudnod kell, hogy azon a szigeten számos szent szikra volt széjjelszórva, arra várva, hogy valaki szent cselekedeteivel összegyűjtse, és a magasba emelje őket. Ha te nem töltötted volna ott az ünnepet, sírva, imádkozva, sófárt fújva, akkor más zsidóknak kellett volna odamenniük, vasláncra verve, akaratuk ellenére. Imáid nyomán a szikrák a magasba emelkedtek, fel, egészen a Teremtő Istenig, így most már semmi szükség arra, hogy arra a szigetre valaha is zsidók tegyék a lábukat. Megmentetted a testvéreidet.”

A király útjára engedte a férfit, aki, amilyen gyorsan csak tudott visszautazott Mezibusba. Apósa nagy örömmel fogadta, és így szólt: „Fiam, tudnod kell, hogy azon a szigeten számos szent szikra volt széjjelszórva, arra várva, hogy valaki szent cselekedeteivel összegyűjtse, és a magasba emelje őket. Ha te nem töltötted volna ott az ünnepet, sírva, imádkozva, sófárt fújva, akkor más zsidóknak kellett volna odamenniük, vasláncra verve, akaratuk ellenére. Imáid nyomán a szikrák a magasba emelkedtek, fel, egészen a Teremtő Istenig, így most már semmi szükség arra, hogy arra a szigetre valaha is zsidók tegyék a lábukat. Megmentetted a testvéreidet.”

ILLUSZTRÁCIÓ: TAU SZ GÁBOR EZRA

Legyen a mi otthonunk az Ön otthona!

**A színvonalas időotthon
képes eleget tenni a sokszínű elvárásoknak.**

Hegedüs Györgyné, Róza néni
2003 óta a csepeli otthon lakója

Visky Éva néni
2001 óta a csepeli otthon lakója

Lőrinczi Andrásné, Tilda néni
2001 óta a csepeli otthon lakója

**Nekem az öngondoskodás
a legfontosabb!
A döntésnél elsődleges volt**

- » a függetlenség,
önállóság megőrzése,
- » a biztos lakhatás,
- » a mindennapi
terhektől mentes élet,
- » az egészségmegőrző
szolgáltatások,
- » a támogató közösség.

**Nekem az aktív pihenés
a legfontosabb!
A döntésnél elsődleges volt**

- » az egészség megőrzését
támogató szolgáltatások,
- » a saját, légkondicionált
kirándulóbusz,
- » a kirándulóprogramok
országszerte,
- » a szabadidő hasznos
eltöltésének sokszínűsége
közösségben.

**Nekem a társas kapcsolatok
a legfontosabbak!
A döntésnél elsődleges volt**

- » a családi légkör,
- » a támogató közösség,
- » az intézmény falain belül
zajló aktív társasági élet,
- » az intézményen kívüli
kapcsolatépítés és
- » az új barátságok kötésének
lehetősége.

Jöjjön, nézzon be hozzánk! Várjuk jelentkezését:

06 1 510 00 17

www.olajagotthonok.hu

A fényképek marketingcéllú használatához a jogosultok
előzetesen írásbeli engedélyeztetéssel hozzájárultak

Ros Hásáná 5779.

Ünnepeljük együtt a zsidó újévet!

Szeretettel várunk a „Nytott Zsidó Újév Óbudán” programunkra. Az **Óbudai zsinagóga** előtt felállított hatalmasátorban ünnepi álló fogadásos kidussal, újévi ételekkel, gyermekprogramokkal és egy hét fős, jeruzsálemi kántorkórus előadásával szeretnénk mindenkihez közelebb hozni az ünnep hangulatát.

Helyszín: Óbudai zsinagóga előtti tér (III. ker. Lajos u. 163.)

Időpont: 2018. szeptember 9. 18.30

A **Vasvári Pál utcai zsinagóga** szeretettel vár minden ünnepelni vágyót, hogy családi hangulatban, elmélyült imával, finom ételekkel és érdekes előadásokkal kezdhessék meg az újévet. Újévi ima Motti Pressman haszid kántor vezetésével, majd hagyományos Ros Hásánai vacsora, édes ízekkel az édes új évért.

Helyszín: Vasvári Pál utcai zsinagóga (VI. ker. Vasvári Pál u. 5.)

Időpont: 2018. szeptember 9. 17.00

További információ: 06-1/268-0183 | posta@zsido.com

CHABAD LUBAVICS
SZELLEMÉBEN

A zsidó hitélet reneszánsza a Budai Várban

A Budavári zsinagóga megnyitó ünnepsége és rabbiavatás

Az Egységes Magyarországi Izraelita Hitközség (EMIH) tisztelettel meghívja Önt és kísérelőjét

A BUDAVÁRI ZSINAGÓGA AVATÁSI ÜNNEPSÉGÉRE.

Közel 400 év után újra megnyílik az egyik legrégebbi magyar zsidó imaház. Az 5779. zsidó újév alkalmából rendezett avatási ünnepséggel visszatér a vallási és közösségi élet az egykori imaterem falai közé, ahol utoljára Budavár török hódoltsága idején hangzottak el a zsidó ima szavai.

Az ünnepségen beszédet mond: **Köves Slomó**, az EMIH vezető rabbija.

Faith Áser Ákost ünnepélyes keretek között a zsinagóga rabbijává avatja

David Lau, Izrael Állam askenáz főrabbi,ja,

Oberlander Báruch, a Budapesti Ortodox Rabbinátság vezetője,

Menachem Margolin, az Európai Rabbiközpont vezetője.

Várjuk szeretettel az ünnepségre és az azt követő állófogadásra.

Időpont: 2018. szeptember 6. 18 óra

Helyszín: 1014 Budapest, Táncsics Mihály utca 26.

További információ és visszajelzés:

posta@zsido.com | +36 1 268 0183

CHABAD LUBAVICS SZELLEMÉBEN

BTM